

Maarit Haverinen

Kun sanat eivät täytä maailmaa

Hiljaisuus-draamapaja päivähoidon henkilöstölle

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Esittävä taide

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Opinnäytetyö

Päivämäärä 6.3. 2013

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Maarit Haverinen Kun sanat eivät täytä maailmaa. Hiljaisuus-draamapaja päivähoitoon henkilöstölle 45 sivua + 2 liitettä 6.3.2013
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminta
Ohjaaja(t)	Lehtori Pieta Koskenniemi
<p>Soveltavan teatterin opinnäytetyössä on suunniteltu ja ohjattu kuusi samansisältöistä draamapajaa Helsingin kaupungin varhaiskasvatushenkilöstölle. Draamapajat liittyvät Ota koppi -hankkeeseen, jonka tarkoituksena on kiinnittää enemmän huomiota maahanmuuttajalasten suomen kielen taitoon. Työssä varhaiskasvatuksessa on noussut ajatus, täytämekö aikuisena lapsen maailmaa liikaakin puheella. Kun malttaa pysähtyä ja hiljentyä, voi kokea mitä sanojen takana on. Hiljaisuus-draamapajojen tarkoituksena on ollut tarkastella arkea toisin ja pysähtyä hetkeksi aistimaan ympäröivää tilaa ja muita osallistujia. Opinnäytetyössä yhdistetään varhaiskasvatustyön arjesta noussut ajatus puheen määrästä ja teatteri-ilmaisun ohjaajan työkaluja.</p> <p>Draamapaja koostui harjoituksista ja keskusteluista. Tärkeintä on ollut se, että pysähtyy, jotta voi tavoittaa hiljaisuuden. Opinnäytetyössä tuodaan esille, kuinka hiljaisuuden voi arjessa saavuttaa taiteen avulla. Hiljaisuutta tavoitellaan konkreettisesti mm. pysähtymisen ja tilan tarkastelun kautta. Opinnäytetyön teoriapohjassa käsitellään, miksi taidetta kannattaa tuoda arkeen sekä nostetaan taidetyöskentelyn perusteluja esiin. Siinä pohditaan myös, mitä vaaditaan ohjaajalta rauhallisen aiheen ohjaamisessa ja tuodaan myös toiminnan eettisyys ja esteettisyys esiin.</p> <p>Opinnäytetyö on kuvaus siitä, mitä draamapajoissa nousi esille. Hiljaisuus on yksilöllinen kokemus ja se koettiin pääosin tarpeelliseksi, mutta se voi olla myös ahdistavaa. Hiljaisuus on omana lukunaan kuvaamassa osallistujien kommentteja, jotka olivat draamapajan ydinmateriaalia. Tärkeintä ovat olleet osallistujien omat kokemukset, joita ei ole välttämättä tarvinnut tuoda muille esille. Opinnäytetyössä tulee esille se, kuinka arjessa on taidetta ja taide on arkea, kun sitä katsoo uudesta näkökulmasta.</p>	
Avainsanat	Hiljaisuus, pysähtyminen, draamapaja, taidetyöskentely, taide arjessa

Author(s) Title Number of Pages Date	Maarit Haverinen When the Words Do Not Fill the World 45 pages + 2 appendices 6 March 2013
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor(s)	Pieta Koskenniemi, Lecturer
<p>In the present final thesis in the field of applied theatre, six similar drama workshops were planned and directed for the staff in early childhood care and education for the City of Helsinki. The workshops formed a part of Ota koppi -project, which focused on improving the Finnish skills of immigrant children. The work in the early childhood care and education has raised up an idea that adults fill the childrens' world too much with speech. When you pause and calm yourself you might see what is behind the words. The purpose of the Silence-workshops is to examine every day work from different perspectives and to pause to sense both the space around the participants as well as other participants. The final thesis brings together the thought concerning the amount of speech from the early childhood care and education and as well as the Drama Instructor's tools.</p> <p>The workshop consisted of rehearsals and discussions. The most important part in workshops has been to stop in order to notice the silence. The final thesis brings out how to bring about silence in everyday life with art. Silence is noticed by stopping and examining the space around oneself. The theory of the final thesis articulates why bring art to one's everyday life and it brings out arguments of artwork. Therefore, what is needed comes out when you direct calm issues and ethics and esthetic sides of artwork.</p> <p>The final thesis is a description of what came out in workshops. Silence is a personal experience. Silence was mainly experienced essential but it could be also distressing. Silence has it's own chapter to describe the participants' comments. Comments formed the core material of the workshops. The most important aspect has been the participants' own experiences. Experiences were not necessarily brought out to the other participants. The final thesis brings about how there is art in everyday life and how art is a part of everyday life if you look at it from new angle.</p>	
Keywords	Silence, pause, dramaworkshop, artwork, art in everyday

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Draamapajan toteutus ja sisältö	4
2.1	Ota koppi -hanke	4
2.2	Draamapajojen pohja	6
2.3	Hiljaisuus-draamapaja	9
3	Mitä tapahtui?	12
3.1	Hiljaisuus	18
3.2	Kohtaaminen ja kehollisuus	20
4	Hiljaisuuden äärellä	25
5	Draamapajan ohjaaminen	27
5.1	Mitä ohjaajalta vaaditaan?	28
5.2	Eettisyys	32
5.3	Esteettisyys	33
6	Arki on taidetta	36
6.1	Kuinka sanoitan työtäni taiteen sanoin?	36
6.2	Arkitaide	39
7	Loppupohdintaa	41
	Lähteet	46
	Liitteet	
	Liite 1. Tiedote draamapajoista	
	Liite 2. Hiljaisuus-draamapajan runko	

1 Johdanto

Päiväkotimaailma on täynnä elämää ja sen mukana paljon ääntä: vilskettä ja rauhallisia hetkiä, tunteiden kirjoja ja eri-ikäisten ihmisten kohtaamisia. Olen työskennellyt lastentarhanopettajana 10 vuotta. Pikkuhiljaa minua on alkanut työn keskellä mietityttää, kuinka monta kertaa aikuisena oletan tietäväni, mitä lapsi tarvitsee tai ajattelee. Varhaiskasvatustyöntekijän yksi osa työstä on tunnistaa lapsen tarpeet ja vastata niihin. Se ei ole aina helppoa, sillä tilanteista tekee aina omat tulkintansa.

Opinnäytetyöni kimmokkeena on oman varhaiskasvatustyöni kautta itselleni tullut käsitys siitä, kuinka aikuiset täyttävät lapsen oloa ja eloa puhetulvalla. Tämän takia voi jäädä saavuttamatta arvokkaita hiljaisia hetkiä, jolloin malttaisi olla aloillaan, kuunnella, katsella ja havainnoida. Hiljaiset havainnoinnin ja läsnäolon hetket mahdollistavat mielestäni lapsen yksilöllisyyden arvostamisen. Opinnäytetyössäni olen miettinyt, mikä mahdollistaisi hiljaisuuden kokemuksen arjen työn keskellä. Lähdin etsimään sitä pysähtymisen ja kohtaamisen kautta käyttäen draamallisia ja teatterillisiä menetelmiä.

Opinnäytetyössäni suunnittelin ja ohjasin päiväkotihenkilöstölle kuusi samansisältöistä draamapajaa, joissa aiheena oli hiljaisuus. Draamapajat liittyivät Helsingin varhaiskasvatuksessa meneillään olevaan Ota koppi -hankkeeseen, ja ne toteutettiin kahdella Helsingin kaupungin varhaiskasvatusalueella. Haluan opinnäytetyössäni peilata draamallisesti omia ajatuksiani osallistujien kanssa draamapajoissa. Onko ajatuksillani kaihakupohjaa heidän joukossaan? Onko hiljaisuus muiden mielestä tärkeää?

Koen, että pysähtymisen ja kehollisten harjoitteiden kautta nousee esiin jotain uutta, mitä ei edes pysty ennalta määrittämään. Oma kokemukseni arjen työssä on sysännyt minut toteuttamaan draamapajoja. Olen kiinnostunut siitä, mitä hiljaisuus ja pysähtyminen tuottavat. Se on jokaisen osallistujan omaa omaisuutta, jota ei tarvitse tuoda muille julki. Se, että pysähtyy ajattelemaan arkea toisin, on tärkeintä. Toiveeni on, että jokin osallistujassa liikkuu tekemisen myötä. Opinnäytetyössäni tavoitellaan hiljaisuutta, joka jokaiselle näyttäytyy omanlaisenaan. Hiljaisuus puolestaan näyttäytyy esteettisenä: taiteena arjessa, mitä avaan myöhemmin työssäni.

Draamapajassa tehtiin draamallisia ja teatterillisiä harjoituksia, joiden jälkeen osallistujat keskustelivat pareittain ja jakoivat halutessaan ajatuksiaan koko ryhmälle. Draamapajoista on myös otettu valokuvia. Materiaali on kerätty kuudesta draamapajasta, jotka ohjasin. Osallistujien kommentit hiljaisuudesta on koottu omaksi luvukseen, joka poikkeaa muusta tekstistä. Haluan nostaa ne erityisasemaan, sillä ne ovat juuri se materiaalin ydin, mitä draamapajoissa syntyi. Jokainen kommentti on kuin pieni taide-teos itsessään. Liitän kommentteja mukaan myös muualle tekstiini. Kommentit välittävät tietoa siitä, miten hiljaisuus koettiin draamapajassa varhaiskasvatushenkilöstön keskuudessa.

Alkuperäinen suunnitelmani oli kirjoittaa ensin opinnäytetyöni kirjallinen osuus, jonka pohjalta toteuttaisin draamapajat. Se olisi tuonut työhöni sen näkökulman, että tutkin asiaa ja tuon sen ”valmiina” osallistujille. Sitä en kuitenkaan opinnäytetyölläni tavoittele, vaan haluan nostaa keskiöön osallistumisen. Nyt teoria peilautuu niihin ilmiöihin, joita nousi draamapajoista. Lähdin tutkimaan aihetta yhdessä osallistujien kanssa. Järjestin tilaisuuden pysähtyä, kohdata ja havainnoida. Ne irrotettiin arjen tilanteista draamalliseksi harjoituksiksi. Minä olin avoin sille, mitä tulee tapahtumaan.

Olen aikaisemmin opiskellut työn ohessa draamakasvatusta, ja se näkökulma nousee taidekasvatussanan mukana. Olen ihastunut kirjallisuuteen, joka käsittelee taiteen tuomista arkeen. Se sanoittaa minulle tapahtunutta ja tulevaa, johon haluan pyrkiä teatteri-ilmaisun ohjaajana. Opinnäytetyössäni taidetta on sekä draamapajat itsessään että draamapajoista nousseet ajatukset ja kommentit.

Huomaan olevani toisten määrittäjä ja juuri siitä haluan pois. Haluan löytää vahvat perustelut omalle tavalleni tehdä työtä. Pohjimmiltani ajattelen, että lähes tulkoon kaikki on hyvää. Minä en ole totuuksien määrittäjä. Näin ajattelen niin työskennellessäni lastentarhanopettajana kuin teatteri-ilmaisun ohjaajana. Ristiriita on minussa: miksi määrittän, kun en haluaisi määrittää? Joten käänän ajatukseni niin, että mahdollistan teatteri-ilmaisun ohjaajana varhaiskasvatuksen työntekijöille pysähtymisen hetkiä, jolloin voi tarkastella itseään: Miten toimin? Toiminko kuten sanon toimivani? Miksi teen niin kuin teen? Kysymyksiin ei ole oikeita vastauksia, vaan merkityksellisintä on pysähtyä tarkastelemaan kysymyksiä.

Läsnäolon käsite kulki pitkään yhtenä aihesanoista opinnäytetyössäni. Jokin siinä mi-nua kuitenkin mietitytti. Minun olisi pitänyt määritellä, mikä on mielestäni hyvää ja riittä-

vää ja todellista läsnäoloa. Tehtävä osoittautui mahdottomaksi. Juuri määrittelemisestä haluan itse eroon. Haluan oppia hetkessä olemisen taidon ilman jonkun määrittelemiä kriteerejä. Draamapajassa tarkastelemme osallistujien kanssa yhdessä harjoituksista nousevia ajatuksia ja sitä voisiko arjessa toimia toisin. Ei ole oikeita vastauksia tai oikeita tapoja toimia. On yhdessä kokeilua, tekemistä ja keskustelua. Se on opinnäytetyöni ydin. Haluan tuoda taidetta varhaiskasvatustyön arkeen ja toimin siinä sillanrakentajana: draamapajassa järjestän kohtaamispaikan osallistujille ja aiheelle. Opinnäytetyöni on kuvaus siitä, mitä draamapajojen kohtaamispaikoilla tapahtui ja nousi esille. Opinnäytetyössäni on heijastetaan draamapajoista nousseita asioita mm. taidekasvatuksen teoriaan. Opinnäytetyössäni olen kohdentanut katseeni siihen, mikä toimi. Kriittikkiä olen nostanut niissä kohdin, kun sitä on tullut esiin.

Olen oppinut teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen aikana käyttämään monipuolisemmin draaman ja teatterin työkaluja käsitellessä arkista aihetta. Olen myös oppinut draamapajan suunnittelua ideasta toteutukseen. Olen harjoitellut koulutuksessa, kuinka olla mahdollisimman avoin jokaisessa ohjaustilanteessa, jotta ryhmässä olisi tilaa juuri sen ryhmän näköiselle toiminnalle ja esiin nouseville asioille. Opinnäytetyössäni vien oppimaani käytäntöön.

Se ei ole ollut helppoa tai suoraviivaista. Olen joutunut kysymään itseltäni, miten jokainen ohjaukserä voikin olla niin erilainen. Vastaukseksi olen löytänyt sen, että se juuri on taidetyöskentelyn rikkaus. Jokaisen ohjauksen jälkeen olen kirjoittanut ylös ajatuksiani ja pyrkinyt laajentamaan näkemyksiäni seuraavaan ohjaukseen.

Minä haluan rikkoa totuttuja rutiineja: tarkastella mitä jää, kun sanat vähenevät ja kehollinen aistiminen lisääntyy. Se merkitsee mahdollisesti myös toimimista epämuakvuusalueella. Opinnäytetyössäni en nosta draamapajojen ohjaamisprosessiani keskiöön, mutta tuon ohjaamisesta esille sen, mikä on oleellista draamapajojen onnistumisen ja aiheen kannalta. Draamapaja ja sen mahdollistaminen on tärkeintä. Opinnäytetyössäni yhdistän osaamistani päivähoidon työntekijänä sekä tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana.

Suurin innoittajani opinnäytetyölleni on kummityttöni, joka on opettanut minua katsomaan ympäröivää maailmaa hiljaa, hissukseen ja pohtien. Iso kiitos hänelle, että tämä opinnäytetyö on saanut aiheensa. Lapset voivat opettaa meitä elämään hetkessä, jos suostumme heidän tarjoukseensa tarttua nauttimaan siitä, mitä ympärillä on.

2 Draamapajan toteutus ja sisältö

Draamapajat ovat konkreettinen tekoni sen eteen, että päivähoidon henkilöstöllä olisi arjessa mahdollisuus pysähtyä, aistia ja toimia hetken toisin kuin yleensä. Sanat ja tutkimukset eivät tässä tapauksessa riitä minulle vaan haluan toteuttaa toimintaa. Minulle riittää, että osallistujat luottavat, että jotakin tapahtuu. Sitä jotakin minä en osaa määritellä eikä ole tarkoituskaan. Draamapajoissa ei ole lukkoon lyötyä lopputulosta mikä pitäisi saavuttaa. Varto (2011, 24) puhuu siitä, kuinka toiminta synnyttää kysymyksiä, mutta ei anna niihin vastauksia. Tässä piilee mahdollisuus siihen, että käytäntöä voidaan kehittää. Omalla kohdallani työskentelyni päiväkodissa on herättänyt miettimään hiljaisuuden mahdollisuuksia. Tähän ajatukseen etsin näkökulmia opinnäytetyössäni.

Pässilä (2007, 142) puhuu siitä, kuinka matka omistautumisesta innoittumiseen on lyhyt, mutta sen tekoon tarvitaan jokin erityinen heräte. Minulle tuo heräte on ollut omassa työssäni päiväkodissa ja teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnot ovat olleet tuo matka innostumiseeni suunnitella ja ohjata draamapaja.

2.1 Ota koppi -hanke

Keväällä 2012 esittelin Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämiskonsultille ideani hiljaisuuden käsittelemisestä draamallisin ja teatterillisin keinoin. Keskustelussa tulimme tulokseen, että opinnäytetyöni liitetään osaksi Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksessa meneillään olevaa Ota koppi -hanketta. Keskustelussa olimme yhtä mieltä siitä, että draamapajan sisältämä havainnointi ei olisi lomakkeen täyttämistä vaan toiminnallista.

Helsingin kaupunki on saanut rahoitusta Osallisena Suomessa -hankkeille. Ne kestävät noin kaksi vuotta (syksy 2011 – kevät 2013). Varhaiskasvatusikäisille lapsille kohdistuu Ota koppi! -kieli, oppiminen ja osallisuus -ohjelma. Hankkeen tavoitteina on mm. kiinnittää neuvoloiden ikäkausitarkastuksissa (4–6-vuotiaille) huomiota maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen oppimiseen ja vahvistaa lasten toiminnallista kaksikielisyttä eli oman äidinkielen ja suomen kielen kehittymistä sekä kehittää uusia malleja lapsen kielen oppimisen tukemiseen varhaiskasvatuksessa ja vanhempien kanssa. Hanke toteutetaan päivähoidon, alkuopetuksen ja neuvolatyön yhteishankkeena. Opin-

näytetyöni kuuluu osana hankkeen koulutuksiin. Draamapajat toteutettiin kahdella Helsingin kaupungin päivähoitoalueella. Alueiden päälliköiden kautta tieto draamapajoista välitettiin päivähoitoyksiköihin.

Keräsin materiaalia draamapajoista kirjoittamalla ylös osallistujien ajatuksia ja kommentteja. Draamapajoissa otin myös valokuvia osallistujien suostumuksella. Kysyin jokaisella ohjaukerralla osallistujilta saako heidän kommenttejaan ja draamapajassa esille nousseita asioita ja ajatuksia käyttää opinnäytetyön materiaalina. Kysyin myös suullisesti valokuvauslupaa. Materiaalin keräämisessä on omat pulmat, kun se tehdään ohjaajan toimesta ja toiminnan lomassa. Joitakin sanoja saattaa jäädä pois, vaikka yritin aina muistaa kaiuttaa (=ohjaaja toistaa osallistujien kommentteja), mitä oli sanottu. Samoin materiaali kulkee minun kauttani ja siihen tulee tulkintaani, vaikka pyrin kirjaamaan asiat niin kuin ne sanottiin. Videokameraa en halunnut käyttää ettei toiminta olisi muuttunut epäluontevaksi. Tässä yhteydessä materiaalin kerääminen onnistui ihan hyvin valitsemallani tavalla, koska kysessä ei ole tutkimus vaan pääpaino on osallistumisella.

Opinnäytetyössäni tarkastellaan pysähtymisen, kohtaamisen ja hiljaisuuden kautta kehollista kokemusta. Kokemuksia on mahdollisuus myös sanallistaa draamapajassa, mutta se ei ole välttämätöntä. Määttänen 2009, Hyvärin ja Laineen 2012, 51 mukaan keho on maailman kokemisen väline, jopa merkitysten muodostumisen välttämätön edellytys.

Toomin, Onnismaan ja Kajannon (2008, 14) mukaan ainutkertaisista sosiaalisista tilanteista nouseva tieto on usein sanatonta, koska se on vaikea käsitteellistää, ja koska se ei ole lähtökohtaisesti sanallista. Jään pohtimaan kuinka oman kehollisen kokemuksen voisi edes sanoin kuvata toiselle, sillä toisen kokemusta emme voi tavoittaa. Voimme tavoittaa siitä tunnelman ja mitä se on osittain merkinnyt toiselle. Tässä näen mahdollisuuden olla yksilönä yhteisössä. Voin olla avoin, mutta minun ei tarvitse pystyä jakamaan jokaista kokemusta muiden kanssa. Kokemukseni yleinen taso välittyy muille kehoni kautta: onko jokin tilanne ollut esim. epämiellyttävä tai hauska.

2.2 Draamapajojen pohja

Seuraavaksi nostan esiin teorioita, jotka kuvaavat tapaani ajatella draamallista toimintaa ja ohjaamista. Olen kiinnostunut ihmisten kohtaamisista ja siitä, mitä kohtaamisen hetket tuovat mukanaan. Se, mitä kohtaamisissa tapahtuu, on aina ainutkertaista ja yllätyksellistä eikä sitä voi koskaan toistaa täsmälleen samanlaisena. On myönnettävä siihen, että ainutkertaisia tilanteita ei voi aina sanallistaa vaan ne saatetaan kokea myös kehollisesti. Myöntyminen edellyttää avoimuutta kohtaamisissa. Toomin ym. (2008, 14) mukaan tilanteen huomioon ottaminen ja sen pitäminen avoimena ja liikkuvana merkitsee avoimuutta ja herkkyyttä omille ja toisten tunteille sekä ainutkertaiselle tapahtumiselle.

Bardy määrittelee mielestäni hyvin, mikä on olennaista taidepohjaisessa työskentelyssä. Se on ihmisten yhteinen toiminta; maailma on ihmisten väliin jäävä tila, joka syntyy kun ihmiset kokoontuvat yhteen, kommunikoivat ja toimivat yhteisissä asioissa. Kanssakäymisestä tulee merkityksellistä ja mieltä ravitsevaa, kun ulotutaan siihen, mitä mielessä liikkuu. Kun päästään lähelle koettua, elämästä voidaan kertoa niin kuin se eletään. Ehkäpä sisin pääsee koskettumaan erityisesti silloin, kun osallistujat voivat toimia ennen kaikkea ihmisinä, olivatpa he lähtökohtaisesti missä roolissa tahansa. (Bardy 2007, 25–26.) Hän osaa sanoittaa hyvin sen, mitä ajattelen taidetyöstä. Minulle on noussut yhä tärkeämmäksi jokaiselle itselleen merkitykselliset asiat ja kokemukset. Mielestäni draaman ja teatterin avulla kokemuksia voi tarkastella uudesta näkökulmasta ja löytää niihin uusia merkityksiä. Varsinkin lasten kanssa toimiessa jokaisesta lapsesta tulee löytää asioita, jokin yhteinen juttu, jotka saavat vuorovaikutuksen merkitykselliseksi. Tätä pyrin avaamaan draamapajoissani.

Westerlundin & Väkevän (2011, 40) mukaan kokeminen muotoutuu tehokkaimmin yhteisöissä, ihmisten jakaessa kokemuksiaan ja koordinoitessa toimiaan yhteisesti hyväksytyjen merkitystulkintojen pohjalta.

Yhdessäkin draamapajassa voi aueta uusia ajatuksia tai herättää jo olemassa olevaa. Sillä hiljaisuus, herkkyyks ja hetkessä eläminen on jo olemassa meissä kaikissa. Ne usein saattavat unohtua jonnekin kiireen keskellä. Draamapajassa on mahdollisuus saavuttaa näitä elämälle tärkeitä asioita ja ottaa niistä taas hetkeksi kiinni ennen kuin arki taas jatkuu. Yksi osallistumiskerta ei välttämättä muuta vielä mitään, mutta voi avata uudenlaisen näkökulman.

Tiedollinen ajattelumme tai maailmankuvamme iskostaa meihin helposti jonkinlaisen määrittelemisen pakon. Asia on todellinen, täsmällisesti olemassa, vasta sitten kun se määritellään ja rajataan tarkoin. (Ojanen 2001, 16.)

Tulisi uskaltaa luopua ajatuksesta, että vain kirjoitettu tai jossakin taholla tutkittu tieto olisi totta. Totta ovat jokaisen yksilön omat ajatukset. Myös se, että uskaltaisi olla rajaamatta tarkoin. Jättäisi tilaa uudelleen tulkinnoille ja muuttumiselle. Sitä hiljaisuus mielestäni on, ei täytettyä vaan aukkoja, johon mahtuu aina lisää.

Halusin, että draamapajassa toimitaan. Se, että liikkuu paikaltaan voi mielestäni avata uudenlaisia näkökulmia. Käsitystäni puoltaa Rantala (2011, 24) jonka mukaan monilla menetelmillä, kuten esimerkiksi käsin kirjoittamisella tai tilassa tietoisesti liikkumisella, on fyysisiä vaikutuksia kehoon ja mieleen.

Draamapajani kulkevat myös ekspressiivisen taidetyöskentelyn jalanjälkiä ja pohjautuvat näin ollen myös humanistis-fenomenologiseen filosofiaan, johon liittyy tulkinnan vapaus ja vastuu. Tämä tarkoittaa, että ihminen tulkitsee itse omaa luovaa prosessiaan ja ottaa siitä vastuun. Ekspressiivisessä taidetyöskentelyssä yhdistellään eri taiteiden lajeja ja taidetyöskentelyn avulla voidaan tehdä tapahtunutta ja tiedostamatonta näkyväksi yksin tai yhdessä. (Linnossuo 2011, 80–81.) Tässä piilee myös ristiriita, sillä mielestäni syvimpiä ajatuksia tai ajatuksiaan ylipäätään ei tarvitse draamapajassa jakaa, jos ei halua. Ajattelen lopullisen vastuun olevan osallistujalla itsellään, jolloin mahdollisuus tiedostamattoman esiin tuloon on, mutta sitä ei tarvitse jakaa muille. Sitä voi käsitellä myös itsensä kanssa. Tämän vahvistaa sitä, että mielestäni draamapajan omistajuus on osallistujilla itsellään.

Tässä vaiheessa taidetyöskentely-termi tulee draamallisen ja teatterillisen toiminnan rinnalle ja käytän sitä opinnäytetyössäni. Taidetyöskentelyn periaatteet kuvaavat mielestäni hyvin, mitä haluan tuoda ohjaajana esiin. Määrittelemisestä eroon pääseminen edellyttää omaa uskoa toisten ihmisten tulkinnan vapaudesta.

Anttila määrittelee taidepedagogiikan oppimisen kontekstissa tapahtuvaksi ihmisten väliseksi vuorovaikutukseksi. Vuorovaikutuksen päämäärä ja sisältö ovat hänen mukaansa avoimia ja sisältö täsmentyy toiminnassa. Minulle päämäärän ja sisällön avoimuus tarkoittaa, ettei ole ennalta määrättyä lopputulosta. Se ei kuitenkaan tarkoita, että toiminta olisi päämäärätöntä. Joka kerta lopputulos tai pikemminkin prosessi on aina

ryhmänsä näköinen. Anttila jatkaa, että akateemisena tieteenalana taidepedagogiikka tutkii ihmisten välistä vuorovaikutusta ja inhimillistä kokemusta ja merkityksenantoa erilaisissa opetus- ja oppimistilanteissa, joissa taide on tavalla tai toisella läsnä. Taidepedagogiikan avulla voimme olla vuorovaikutuksessa, joka ei perustu tiedon ja taidon vaan kokemuksen jakamiseen (Anttila 2011, 5, 7–8).

Taide sisältää luovan itseilmaisun sekä esteettisen asennoitumisen elämään ja ympäristöön (Hyyppä & Liikanen 2005, 105).

Haluan sanoittaa opinnäytetyötäni taiteen termein sekä sijoittaa sen taiteen kehyksiin. Hyyppän & Liikasen (2005, 105) pohdinnat vahvistavat ajatustani, että draamapajakokonaisuuksuus on taidetta, sillä heidän mukaansa taide sisältää luovan itseilmaisun sekä esteettisen asennoitumisen elämään ja ympäristöön. He tuovat esiin, että taiteella on myös välineellistä ja soveltavaa käyttöä pyrittäessä taiteellisiin tai hyvinvointiin liittyviin henkilökohtaisiin tai yhteisöllisiin tavoitteisiin. Tähän pohjautuu taiteen mahdollisuudet sosiaali- ja terveystyön arjessa. Taide- ja kulttuuritoiminta saavat mielen liikkeeseen sekä antavat elämyksiä, tunteita ja kokemuksia. (Bardy 2002, Hyyppän & Liikasen 2005, 110–111 mukaan). Sovellan opinnäytetyössäni taidetta ohjaamalla draamapajan keskellä päiväkodin arkea ja rakentamalla siltää taidetyöskentelyn ja arjen päiväkotityöskentelyn välille.

Bardyn (2007, 27) mielestä tiukassa päiväjärjestyksessä voi olla työlästä luoda henkinen ja fyysinen vapaa tila. Silti imu tehdä asioita toisin on suuri, varsinkin, jos on ollut palkitsevia kokemuksia. Samaa tilannetta kuvailevat Hyyppä & Liikanen (2005, 130). Kun henkilökuntaa on vähän ja työtahti on kova niin kuinka sellaisessa tilanteessa arkea voisi rikastaa ilmaisutaidollisesti. Juuri tuollaiselta päiväkodin arki joskus tuntuu. Työnsä haluaisi tehdä hyvin, mutta aika ei riitä kaikkeen, välillä vain hetkistä selviämiseen. Vaikka päiväkodin arki on aikataulutettua, oli hienoa, että opinnäytetyötäni varten on pystytty järjestämään aika ja paikka päiväkotien omissa tiloissa, jolloin tiukkaan napitetun arjen nappeja on ollut mahdollista löysätä. On luvan kanssa saanut hengähtää ja kokeilla toimimista toisin.

Koska draamapajat ovat olleet kertaluonteisia, ei opinnäytetyössäni tutkita pitkäaikaisvaikutuksia esimerkiksi taiteen merkityksestä työhyvinvointiin. Opinnäytetyössäni keskitytään siihen, mitä kuudesta draamapajasta on noussut esille, mitä ajatuksia, mitä kokemuksia, mitä tunnelmia. Vaarana tämäntyyppisessä työskentelyssä on se, että se jää irralliseksi ripaukseksi. Kokemus, joka arjen kiireen keskellä unohtuu, kun sille ei ole

jatkumoa. Haluan kuitenkin uskoa, että yksikin kerta voi saada jotakin liikkeelle - ajatuksia ja jopa toiminnan muutosta. Toivon, että draamapajani innostaa osallistumaan uudelleen draamalliseen ja teatterilliseen toimintaan, joka on suunnattu työntekijöille, ei suoranaisesti lapsille.

Uskon, että pitkäkestoisella draamallisella työskentelyllä voidaan saavuttaa työhyvinvointia. Kun etsitään ja tarkastellaan kehittämisen paikkoja, löydetään omia vahvuuksia ja hyväksytään oma ja toisten keskeneräisyys. Draamallinen toiminta synnyttää uusia ajatuksia ja näkökulmia sekä tuo iloa ja irtautumista arjen rutiineista. Nämä kaikki auttavat jaksamaan arjessa ja kiireisissä tilanteissa. Rantala (2011, 26) puhuu siitä, kuinka yhteisön yhteinen kokemus, pysähtyminen ja herkistyminen ovat asioita, jotka ovat vaikeasti mitattavissa, mutta jotka voivat parhaimmillaan kääntyä työhyvinvoinniksi. Yhteinen kokemus aiheuttaa usein myös konkreettisia muutoksia: esimerkiksi yhteistoiminta lisääntyy, vuorovaikutus paranee, avoimuus lisääntyy ja työkaverit opitaan tuntemaan paremmin, jolloin heidän kanssaan on helpompi hoitaa asioita.

2.3 Hiljaisuus-draamapaja

Seuraavaksi perustelen valintaani käyttää ohjaamastani toiminnasta nimeä draamapaja ja kerron hiljaisuus-draamapajan sisällöstä tarkemmin. Jos draamapajassa liikutaan menneen ja tulevaisuuden välillä, niin miksi ei myös pysähtyneessä tilassa: 'ei missään ajassa'. Minun mielestäni ei minkään ajan luominen on yhtä fiktiivistä ja etäännyttävää kuin mennyt tai tuleva. Ei mistään ajasta palataan nykyhetkeen refleктоimaan tapahtunutta.

Ventola ja Renlund (2005, 60) kuvailevat draamapajan ominaisuuksia. Draamatyöpajassa kaikki läsnäolijat ovat osallistujia. -- Yhteisen draamasopimuksen myötä sovitaan työskentelystä. Ryhmän jäsenet sitoutuvat draamallisen todellisuuden luomiseen. Ryhmä rakentaa sitä vaihe vaiheelta, kokemuksellisesti ja keskustellen. Ohjaaja ehdottaa ryhmälle työmuotoja, joilla jokaisella niistä on tehtävänsä teeman tarkastelussa. Ne avaavat uusia näkökulmia, ristiriitaisiakin. Ne vievät ryhmän katsomaan menneisyyteen ja luomaan reittejä tulevaisuuteen.

Suunnittelemani harjoitukset olivat suoria: jokaisen oli punnittava itseään niissä ilman roolin antamaa suojaa. Tein tässä tietoisien valinnan suunnittelussa. Mielestäni pysähtyminen vaatii itsensä kanssa kasvokkain olemista. Kun ymmärtää itseään, ymmärtää

myös lapsia. Kun hyväksyy itsensä, että on erilaisia päiviä ja hetkiä ja tilanteita, hyväksyy myös toisessa saman. Päiväkodin vilkkaassa arjessa on tärkeää muistaa, että myös lapset reagoivat eri tavoin eri tilanteisiin. Mielestäni pysähtyminen hetkeen mahdollistaa tilaisuuden aistia ja kysyä, mitä lapsi siinä tilanteessa ajattelee. Harjoitusten jälkeen kerroin, miten toteutan sen lasten kanssa. Toin esille sen, kuinka jokainen lapsi on yksilö, joka esimerkiksi kohtaamisissa reagoi omalla tavallaan.

Draamassa fiktio edustaa rakennetta, joka asettuu kokijan todellisen maailman rinnalle. Fiktio toimii mahdollisuuksien ja muutoksen rakenteena, jossa osallistuja voi kokea ja tunnistaa myös omia tunteitaan. Rakenne on läsnä siirryttäessä symboliseen ja metaforiseen työskentelyyn, jota draama aina merkitsee. Ihminen poimii itselleen merkitykselliset kokemukset draaman fiktiivisestä maailmasta ja palauttaa ne omaan faktiseen ajatus- ja kokemusmaailmaansa. (Häkämies 2005, 152.) Pysähtyminen ja sen myötä ajan seisauttaminen oli Hiljaisuus-draamapajan fiktiota. Toimimme pysähtyneisyyden, fiktion, maailmassa ja nykyhetkessä keskustelimme siellä tapahtuneista asioista. Draamapajoissa tuntui kuin aika olisi venynyt hiljaisuudessa, aika ei ollut sama kuin faktinen aika. Hiljaisuuden, pysähtymisen ja kohtaamisen aika oli draamapajoissa fiktiota.

Ohjasin syksyllä 2012 yhden päivähoitoyksikön henkilöstölle (n. 30 henkeä) puolitoistuntisen harjoituspajan. Sain vahvistuksen sille, että aiheeni on tärkeä ja draamapaja pysäyttää miettimään arkea. Sen pohjalta suunnittelin draamapajan, joka oli kestoltaan kolme tuntia. Ohjasin yhteensä kuusi draamapajaa, joissa kaikissa oli sama sisältö. Osallistujia oli 5–12. Draamapajat toteutettiin kahden eri päiväkodin tiloissa kehittämiskonsultin ehdotuksesta. Molemmissa päiväkodeissa oli käytettävissä sali, toinen iso ja toinen pieni. Palautetta draamapajasta keräsin lopuksi suullisesti.

Aluksi teimme draamasopimuksen. Kerroin mitä draamapajassa tehdään sekä miksi työskennellään draamallisilla menetelmillä ja ettei ole jotain tiettyä lopputulosta, jota tavoitellaan. Avasin osallistujille sitä, mikä minua taiteen maailmassa kiinnostaa ja että haluan tuoda teatterin ja draaman menetelmiä työn arkeen. Kerroin, että näen draamapajat, ja kaiken mikä siinä tapahtuu, taiteena. Kerroin myös harjoituksen tarkoituksen tai ajatuksen joko ennen tai jälkeen harjoituksen. Vaihtelin auki puhumisen paikkaa eri kerroilla. Toin myös esille, että osallistuminen toimintaan on vapaaehtoista ja voi katsoa sivustakin, jos haluaa. Kannustin samalla osallistujia kokeilemaan, ylittämään rajojaan ja unohtamaan arki hetkeksi. Hiljaisuus-draamapajan runko, liite 2.

Tämän jälkeen lämmittelimme ja tutustuimme toisiimme. Useimmat osallistujista eivät tunteneet toisiaan. Johdattelin osallistujat hiljaisuus -teemaan soittamalla *Hallantyttö*-laulun. Sen jälkeen aloitettiin keskustelu pareittain siitä, mitä hiljaisuus on ja mitä se merkitsee. Jaoimme yhdessä keskusteluissa esiin tulleita ajatuksia ja kirjasin niitä ylös.

Saliin tutustuttiin hiljaisuuden paikka -harjoituksella. Jokainen osallistuja etsi salista itselleen hiljaisen paikan ja sai olla siellä hetken itsekseen. Kiersimme yhdessä katso-massa jokaisen paikan ja jokainen sai vuorollaan kertoa valinnastaan.

Kun arjen tilanne pilkotaan pienempiin osiin ja siirretään pois tavalliselta paikaltaan ja siitä tulee harjoitus, se voi olla outoa. Se on myös pysäyttävää ja siksi suunnittelin harjoitukset irti arjesta, mutta niissä on silti aina silta arkeen.

Kohtaamisessa asetettiin parin kanssa eri puolille tilaa vastakkain. Toinen lähti liikkeelle ja suhteutti itsensä ja paikkansa pariin nähden. Kohtaamisharjoituksessa käytettiin kolme minuuttia oman paikan etsimiseen eikä sen aikana puhuttu. Harjoituksen jälkeen keskusteltiin ensin parin kanssa harjoituksesta ja sitten jaettiin ajatuksia yhdessä. Annoin tarkoituksella aikaa tekemiseen enemmän, koska olen huomannut aiemmin päiväkotihenkilöstöä ohjatessani, että he tekevät tämän harjoituksen todella nopeasti. Sen jälkeen alkaa heti puhe. Tämän harjoituksen jälkeen keskustelimme yhdessä siitä, kuinka jokainen lapsikin haluaa aikuisen lähestyvän eri tavoin. Ei ole yhtä ainoata lähestymisen kaavaa, jolla voisi kohdata kaikki lapset. Tilanteen aistimiseen tarvitaan herkkyyttä ja siinä mielestäni auttaa hetkeen pysähtyminen, hiljaisuus ja tilanteen kuunteleminen myös keholla. Tila, jossa voi aistia, mitä toinen tarvitsee.

Draamapajoissa kohtaamiselle annettiin tilaa. Huomasin myös, että on tärkeää antaa rauhassa aikaa aiheelle ja tekemiselle. Sen myötä alkoi nousta mielenkiintoisia ja syviä ajatuksia. Näihin palataan keskitetysti luvussa 4. Osallistujat miettivät välillä tekivätkö ”oikein”. Kun harjoitus toistettiin ja pari oli jo tutumpi, oli kohtaaminen helpompaa. Osallistujien mielestä olisi ollut helpompaa, jos parin kanssa olisi voinut jutella. Olin kuitenkin valinnut aiheesta kiinni pitäen, että harjoitus tehtiin hiljaisuudessa. Naurut ja spontaanit reaktiot olivat toki sallittuja.

Havaintopasianssissa toinen parista on havainnoija ja toinen havainnoitava kolmen minuutin ajan, yhä ilman puhetta. Havainnoitava sai itse päättää mitä tekee, liikkeuko,

onko paikoillaan, meneekö juomaan tmv. Havainnoija sai myös liikkua. Ajan loputtua molemmat kirjoittivat yhdelle ”pelikortille” yhden havainnon, yhteensä viisi korttia ja viisi havaintoa. Havainnoitava kirjoitti itsestään ja havainnoija havainnoitavasta. Tämän jälkeen molemmat laittoivat samanaikaisesti yhden pelikortin kerrallaan lattialle eteen niin, että pari näki sen myös. Aina vähiten merkityksellisin havainto laitettiin pois. Viimeiseksi jäi merkityksellisin havainto. Tämän harjoituksen ohjeistaminen oli haastavaa, jotta sain sanottua tehtävän oikein päin. Välillä mietin ja käytin synonyymiä havainnointi-sanalle: seurata, tarkkailla.

Parit keskustelivat harjoituksesta ja siitä, pystyikö havainnoija lukemaan toisen ajatuksia. Sen jälkeen jaoimme keskustelut yhdessä ja teimme harjoituksen toisin päin. Havainnointi-harjoituksessa tuli konkreettisesti esille, kuinka vaikeaa on ajatella toisen puolesta. Toisaalta, mitä tutummaksi toinen ihminen tuli, sitä lähempänä olivat havainnot toisesta. Tämän harjoituksen jälkeen yhdistin esille tulleet ajatukset päiväkodin arkeen. Kuinka usein lapsen puolesta tehdään valinta, mikä on aikuisen mielestä lapselle tärkeää ja merkityksellistä.

Lopuksi ennen palautekeskustelua oli rentoutus. Osallistujat saivat valita käytetäänkö musiikkia vai ollaanko hiljaisuudessa. Rentoutuksen tuomaa tunnelmaa ei olisi halunnut rikkoa palautekeskustelun takia ennen kotiinlähtöä. Vaihdoin yhden kerran palautekeskustelun paikkaa ennen rentoutusta, mutta silloin keskustelu pyöri enemmän havaintopasianessin ympärillä. Rentoutuksen aikana osallistujilla oli aikaa ajatella ja olla omassa itsessään ja käydä vähän läpi tapahtunutta. Palautekeskustelussa sana oli vapaa eikä tarvinnut välttämättä sanoa mitään. Ehkä toisenlainen palautteen saamisen menetelmä olisi toiminut tässä yhteydessä paremmin.

3 Mitä tapahtui?

”Kun ei voi tietää, mitä suusta tulee ulos.”

”Aikaa ja tilaa ajatella: kääntyy enemmän itseän päin kuin ulospäin ärsykeisiin”

Oli toimiva suunnitelma ohjata draamapajat päiväkotien omissa tiloissa. Seinien takana päiväkodin arki jatkoi omaa rytmiään, samalla kun me hidastimme ja pysähdyimme.

Työntekijät ovat tottuneet monenlaisiin tilanteisiin, joten osallistujat eivät hätkähtäneet, vaikka välillä saattoi pieni ihmettelevä ihminen avata oven ja hämmästellään katsoa, mitä aikuiset tekivät. Heimonen (2011, 39) kuvaa, että työpaikoilla tapahtuvilla työpajoilla on se etu, että toiminta auttaa näkemään tilaa - fyysistä tilaa, toiminnan tilaa - uudella tavalla.

Tilat, joissa draamapajat toteutettiin, olivat osalle osallistujista tuttuja ja osalle ihan uusia. Tilasta löytyi kuitenkin aina jotakin uutta, kun sitä pysähtyi tarkastelemaan. Heimonen (2011, 40) kuvaa hyvin ajatuksiani ohjaajana, kun tulin uuteen tilaan ohjaamaan. Työpajoille tarjottu fyysinen tila houkuttelee, sulkee, kertoo mahdollisuuksista. Hyvin pieni tila liikkumiseen rajaa liikkeiden kokoa, mutta toisaalta se voi tuoda turvallisuuden: ei voi tehdä mitään kovin suurta siinä tilassa. Herkistyminen aistimaan avaa tutun paikan uudella tavalla.

Minusta kolme tuntia oli hyvä kesto draamapajalle. Siinä ajassa kerkesi syventymään aiheeseen. Lyhyessä ajassa kaikki, mitä draamapajassa tapahtuu, tulee todella tärkeäksi ja osa siitä merkitykselliseksi. Harjoitusten valinta ja toteutus tulee suunnitella niin, että päästään aiheen äärelle ja aiheeseen. Työpajan kestoa tukee myös Heimonen (2011, 40), jonka mukaan kolmen tunnin työskentelyssä muut arjen asiat alkavat liukua taka-alalle, eikä ihminen jaksakaan koko ajan hallita tilannetta. On mahdollisuus rauhoittua olemiseen ja jättää suorittaminen, edes hetkeksi.

Suunnittelemani draamapajassa pitää lähteä liikkeelle, mutta pysähtymään. Pysähtyminen edellyttää liikkeen, jotta se voisi toteutua. Tähän kolikon molempien puolien käsittelyyn ja ihmettelyyn voi mielestäni päästä juuri taiteen avulla: Kun irtaudutaan arjen säännöistä ja toimintatavoista. Yllätyin, että vaikka aika kaksinkertaistui harjoituspajaan verrattuna, ei harjoituksia tarvinnut olla montaa enempää. Annoin tilaa ja aikaa keskustelulle ja rauhalliselle etenemiselle, mikä oli loogista aiheenkin kannalta näin jälkepäin ajateltuna.

Tunnistan Heimosen (2011, 39) huolen siitä, että taidetyöskentelyyn osallistuvat saattavat ajatella vain harjoitusten hyötyä ja käyttökelpoisuutta työn arjessa ja siirtävät syrjään oman kokemuksen ja ihmettelyn. Huolta voi mielestäni ennakoida kertomalla aluksi kenelle draamapaja on suunnattu. Toisaalta kannattaa tuoda esiin, miten on harjoituksia ohjannut esim. lasten kanssa. Näin tuo esiin, että tärkeintä on oma kokemus, mutta mukana kulkee myös arjen työ. Tuomalla esiin toiminnassa olevat molemmat

edellä mainitut puolet, auttaa osallistujia tuntemaan, ettei heidän tarvitse kantaa oppimisen taakkaa, vaan voivat keskittyä tekemiseen. Siksi en kokenut Heimosen kuvaamaa huolta draamapajoissa. Olin iloisesti yllättynyt, että harjoituksia haluttiin kokeilla myös lapsiryhmissä.

Altistuminen itselle vieraaseen toimintaan on luonut mahdollisuuden asiakkaan uudenlaiseen kohtaamiseen (Heimonen 2011, 39).

Saamani palautteen mukaan harjoitukset ovat avanneet ajatuksia ja osallistujat tarkastelevat arjen tilanteita ja kohtaamisia toisesta näkökulmasta. Ohjasin kuusi samansisältöistä draamapajaa, johon oli mahdollisimman matala kynnys osallistua ja prosessi oli aina ryhmänsä näköinen. Sain myös vinkkejä, miten harjoituksia voisi viedä eteenpäin tai muuttaa: osan oivalsin tekemisen lomassa, osan vinkeistä antoivat osallistujat.

Olen kysynyt osallistujilta: mitä hiljaisuus on? Mitä hiljaisuus heille merkitsee? Harjoituspajaan osallistuneilta sain tärkeitä vinkkejä toteuttaa draamapajaa sekä ajatuksia pohdittavaksi. Tässä kohtaa minulta jo vaadittiin samaa suostumista kuin työssäni päiväkodissa. En voi tietää, miten kukin ajattelee. Haastoin itseni suunnitteluvaiheessa: kysy osallistujilta, mieti sellainen toiminta, joka vie hiljaisuuden äärelle ja mahdollistaa siitä keskustelun.

Ensimmäisen draamapajan jälkeen huomasin myös, että draamapajan sisältö ja aihe on enemmänkin kohtaaminen. Kohtaamisen taustalla on puolestaan ihmisyyys ja sen kunnioittaminen. Kuljetan kuitenkin hiljaisuus-termiä läpi opinnäytetyöni, sillä mielestäni kohtaamisissa voi löytää hiljaisuuden merkityksen. Haluan myös riisua hiljaisuus -sanasta mystisyyden, uskonnollisuuden. Tiedotteessa, joka lähetettiin päiväkodeille, draamapajan otsikko oli Hiljaisuus. Avasin osallistujille mitä hiljaisuudella tarkoitan. Osa saattoi jäädä pois draamapajasta, koska nimi herätti mystisyyden. Valintaani käyttää hiljaisuus -sanaa tukee osallistujien kommentit hiljaisuuden tarpeellisuudesta.

Draamapajan aihetta pidettiin tärkeänä:

- Tosi hyödyllinen, kaikille päivähoiton työntekijöille, saada hetki pysähtyä
- Arjen oravanpyörässä, voimaantunut olo
- Niin ihanaa, kun kuuntelet omaa kehoa: rauhallisuutta.
- Mielenkiintoista kokeilla lasten kanssa hiljaisuuden paikat.
- Nyt hiljaisuus on koko kehossa.
- Sisäinen hiljaisuus, rauhallinen olo
- Hetki hengähtää, hetki tässä.

Osa suhtautui myös hivenen epäilevästi, mitä iltapäivä tuo tullessaan, mutta yllätti positiivisesti. Draamapajan tempo oli myös osalle hidask.

- Kivoja vinkkejä saatu.
- Pieni ryhmä: rauhallista.
- Harjoitukset tarpeeksi helppoja.
- Harjoitteet mielenkiintoisia, yhteishenki kasvoi, aluksi vaivaannuttavaa.
- Miltä tuntuu läheisyys, havainnointi.
- Kiva tehdä ja olla, mielenkiintoista keskustelua, nopeasti pääse keskustelemaan.
- Voi viedä eteenpäin, opettaa mitä hiljaisuus voi olla.
- En ehkä toimi päällepäsmärinä.

Osallistujien ei ollut pakko kertoa ajatuksiaan iltapäivästä, jos ei halunnut. Tärkeimpänä pidän edelleen omaa kokemusta, jota ei heti edes välttämättä pysty sanoittamaan eikä ole oleellista sitä jakaa. Ajatustani jokaisen oikeudesta osallistua valitsemallaan tavalla tukee ekspressiivisen taidetyöskentelyn määritelmä siitä, että jokainen ihminen itse tulkitsee omaa prosessiaan ja ottaa siitä vastuun. Ekspressiiviseen taidetyöskentelyyn liittyy tulkinnan vapaus ja vastuu. Siinä yhdistellään eri taiteenlajeja. Ekspressiivinen taidetyöskentely auttaa tiedostamattoman näkyväksi tekemistä, purkamista ja prosessointia niin yksin kuin yhdessä. (Linnossuo 2011, 80–81)

Kun arjen tapahtuma irrotetaan omalta paikaltaan ja asetetaan tarkastelun alle, se voi aiheuttaa aluksi hämmennystä. Kuinka nyt toimin, mitkä olivatkaan säännöt, teinkö oikein vai väärin? Tärkeää on painottaa, ettei oikeaa tai väärää ole. Juuri taiteen avulla voi kokeilla erilaisia tapoja toimia arjessa. Yhtäkkiä tuttu asia onkin pilkottu pieniin osiin ja hidastettu. Siitä on hyvä keskustella harjoituksen jälkeen. Tätä tapahtui draamapajoissa.

Draamapajan aikana on koettu myös hämmentyneisyyttä, epämukavuutta ja epäluuloa. Tärkeää on ollut, että myös niille tunteille on ollut tilaa tulla ilmi ja kerrotuksi. Draamallinen työskentely ei ole aina pelkästään hauskaa, kun ollaan omien tunteiden ja ajatusten kanssa tekemisessä. Myöskään draama toimintamenetelmänä ei välttämättä ole tuttua. Myös se, ettei tarkasti tiedä, mitä tulee tapahtumaan, voi tuntua hämmentävältä.

Prosessi kuljettaa lopulta uuteen paikkaan, jos pystyy luottamaan siihen ja antaa sen viedä silloinkin, kun kaikki tuntuu toivottomalta eikä oikein usko etenemiseen. Vastoinkäymiset ja levottomuus ovat välttämättömiä ja kuuluvat prosessiin. Muutos tapahtuu silloin, kun tie katoaa ja on löydettävä uusi tie. Tuntemattomaan astumisesta seuraa jotain arvokasta ja mielikuvituksen kouluttaminen vaatii epävarmuuden kohtaamista. (McNiff 1998, 20–27, Tammen 2011, 52 mukaan)

On uskallettava luottaa hetkeen ja mentävä eteenpäin. Kun päästää irti tutusta ja totutusta turvallisessa tilanteessa, niin voi löytää uusia ajatuksia ja tapoja toimia. On hyväksyttävä epävarmuus: se, että kaikki tapahtuva ei ole ennakkoon tiedossa. Kun uskaltaa olla epävarmuudessa, se avaa uudennäköisiä maailmoja, joita ei ole tutussa arjessa huomannut.

Toom ym. (2008, 14) nostavat esiin ns. implicit relational knowing -käsitteen. Se tarkoittaa vuorovaikutuksessa ja ilman sanoja syntynyttä tiedostamatonta tietoa, joka säilyy läpi elämän sanojen syntymisen jälkeenkin. Merkitykset ihmisten välillä ilmenevät kasvojen ilmeinä, äänenpainoina, eleinä ja ruumiin liikkeinä. Perustin draamapajojen pohjan yllä olevalle ajatukselle. Minulla oli ennako-oletus tai toive, että jotakin alla olevan kaltaista tulisi draamapajoissa näkyväksi. Uskon siihen, että vuorovaikutuksen kautta ja sen tarkastelemiseen pysähtymisen avulla voidaan saavuttaa merkityksellisiä kokemuksia, jotka puolestaan auttavat tai ohjaavat arjessa.

Pirkko Siitalan sanoin ”toisiaan koskettavat pinnat ovat niitä, joiden kautta luodaan yhteyksiä ja löydetään eheytymistä. (Toom, Onnismaa & Kajanto 2008, 14.)

Draamapajoissa on mielestäni kiehtovaa juuri se, että ne ovat joka kerta erilaisia. Päivähoitohenkilöstö on taitavaa siinä, että uusiin tilanteisiin osataan suhtautua avoimesti ja uutta kokeillaan rohkeasti. Se on avannut uusia näkemyksiä ja ajatuksia ja niitä on rohkeasti jaettu ryhmälle. Bardyn (2007, 28) mukaan olennainen ydin on siinä, että samankaltaisista ajattelu- ja toimintatavoista syntyy joka kerta ainutlaatuisia ihmisryhmän merkityksellisinä pitämien kokemusten ja havaintojen mukaan.

Joka kerta draamapajoissa nousi esille, kuinka luonnossa voi kokea hiljaisuutta. Esimerkiksi hiljaisuuden paikka -harjoituksessa. Osallistujat saattoivat katsoa ikkunasta ulos luontoon; rajaten esimerkiksi autot kuvasta pois tai kuvasivat istuvansa kalliolla. Vaikka oven takaa kuuluukin tai näkyykään lapsia, se ei estänyt keskittymistä hetkeen ja oman itsensä kanssa olemiseen.

”Kuin lyhytelokuva/roolit”

Taide näkyi draamapajoissa myös niin, kuten osallistujan kommentti lämmittelyharjoituksen jälkeen. Katsoessani kyseistä harjoitusta ohjaajan silmin tulin yhä vakuuttuneemmaksi, että taidetta on arjen hetkissä. Esitys oli olemassa tuossa harjoitukses-

sa: liikkeet ja paikat muodostivat esityksen. Puhuimme osallistujien kanssa siitä, kuinka tuossa hetkessä taide oli konkreettisesti läsnä.

Koin, että jokaisessa draamapajassa tekeminen ja keskustelu lähtivät lentoon. Ei voi eritellä mikä asia vaikutti mihinkin. Kuten Bardy (2007, 29) kuvaa, että intensiivisessä taidetoimessa tekeminen vie ja on tarkoitus itsessään. Jolleivät olemisen elementit tavalla tai toisella yhdisty, mieli ei lähde liikkeelle eikä vaikutuksia synny.

Draamapaja oli aina kokonaisuus, jossa jo tehty vaikutti tulevaan ja tehty näyttäytyi eri valossa aina uuden tekemisen jälkeen. Oli hyvä ettei ryhmäkoko ollut liian suuri. Näin oli mahdollista pysähtyä rauhassa kohtaamisiin. Pienessä ryhmässä keskustelu syveni myös mielestäni nopeammin. Sain osallistujilta palautetta, että draamapajan osat nivoutuivat yhteen. Yksittäisistä harjoituksista muodostui kokonaisuus, jonka kantavana teemana oli hiljaisuus. Toivon, että draamapajasta jäi osallistujille jotakin, mihin voivat arjessa palata.

Pikemminkin on olennaista kysyä, miten projekti lisää ymmärrystä aiheesta tai keskustelemisesta ylipäätään. Keskustelun ja taiteen välineiden avulla on pyritty rakentamaan yhteistä neutraalia tilaa, jossa valtasuhteet poistuvat keskustelun ulkopuolelle. Tällöin syntyy läheisyys ja läsnäolo. (Kantonen 2005, Hyyppäsen & Liikasen 2005, 132–133 mukaan)

Draamapajoissa on ollut mahdollisuus draamallisuuden ja teatterillisuuden avulla neutraaliin tilaan ja läheisyys ja läsnäolo tulivat voimakkaasti esille harjoituksissa ja keskusteluissa. Neutraalia tilaa toivon rakennutettavan myös päiväkodin arjessa, joka voisi mahdollistaa lapsille lisää läheisyyttä ja läsnäoloa.

Koen olleeni varovainen draamapajojen toiminnan suunnittelussa. Olisin voinut tehdä rohkeampia ratkaisuja draamapajan harjoitusten suhteen ja viedä sitä enemmän kohti esittävämpää suuntaa. Pitäydyin kuitenkin siinä, että suunnittelemani toimintaan olisi mahdollisimman helppoa astua sisään. Toisaalta draamapajan edetessä toiminnan syvyys kasvoi koko ajan. Yksilöistä tuli kolmen tunnin sisällä ryhmä. Jopa niin, että osallistajat aistivat toisistaan, että voisivat tulevaisuudessa tehdä yhdessä töitä.

Tässä vaiheessa nousee esille, että voin sanoittaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työtäni itselleni eri sanoin kuin osallistujille. Minä sanoitan itselleni koko ajan sitä teoriapohjaa, jonka päälle toimintani rakentuu. Se on tärkeää, miten saatan osallistajat aiheen äärelle taiteen avulla ja kuinka sanoitan sen osallistujille. Niitä sanoja etsin opinnäytetyössäni.

3.1 Hiljaisuus

Minua kiinnostaa hiljaisuus. Se on välillä pelottavaakin, mutta kiehtovaa. Mitä tapahtuu, kun sanat eivät ole suojana? Mitä tapahtuu, kun uskaltaa olla hiljaa ja aistia, mitä ympärillä tapahtuu? Hiljaisuus antaa mielestäni tilaa sille, mitä sanojen takana on. Näen osallistujat tiennäyttäjinä siihen, miksi hiljaisuus on tärkeää. On tärkeää, että muut aistit saavat tilaa. Päiväkodin arjessa voisi kuvitella olevan vaikeaa tavoittaa hiljaisuus. Mutta sen voi ajatella myös olevan omaa hiljaisuutta, sitä ettei tilanteita koko ajan täytä sanoilla.

Ajattelen hiljaisuuden olevan tauko, joka täyttyy merkityksellisistä asioista, kun sille antaa aikaa. Hiljaisuus välittää taukomaisuudellaan jotakin, mikä on aistittavissa keholla. Olen kiinnostunut hiljaisuudesta, sen merkityksestä ihmisyydelle, omalle itselleen ja oman itsen kehittymiseen. Huomasin heti ensimmäisessä draamapajassa, että kun hiljaisuudessa sanat vähenivät, muut aistit saivat enemmän tilaa. Rutiinien keskellä arjessa saattaa menettää hetken aistimisen. Haluan opinnäytetyölläni palauttaa pysähtymisen hetken ja toisen ihmisen kohtaamisen tärkeyden.

Olen ollut yllättyneet siitä, että hiljaisuus koetaan myös mystisenä. Tämä on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, että ryhmät eivät ole aina olleet täynnä. Sanoilla ja niiden sisällöllä on suuri merkitys. Siksi on tärkeää avata mahdollisimman tarkasti draamapajan tavoitteet ja työtavat jo päiväkoteihin jaettava tiedotteessa.

Ajattelen, että hiljaisuus antaa voimaa ja että pysähtyminen todella tuottaa jotakin muuta sanojen tilalle. Draamapajoissa on noussut esiin, että hiljaisuus ei kuitenkaan ole täysin hiljaista. Se voi olla myös ääntä ja elämää ympärillä tai pään sisäinen tila. Virtainlahti (2009, 38) puhuu siitä, kuinka hiljaisuus tilana auttaa ihmistä vapauttamaan itsessään olevan käsitteellisen tiedon ja tavoittamaan asioiden todellisen olemuksen.

Hiljaisuus sisältää kauneutta, kun on rauha olla oma itsensä. Hiljaisuus ei ole pitkäpiimäistä, vaikka itselleni aihe ja toteutustapa olivat haastavia. Kuinka nopearytmisen ihminen voi ohjata aihetta, jossa vaaditaan rauhallisuutta ja ajan antamista jokaiselle harjoitukselle? Miten pysäyttää oma jännittämisen aiheuttama kiirehtiminen? Onnistuin yllättävän hyvin ja rauhallisuus kasvoi minussa aiheen myötä. Opin luottamaan, että on hyvä olla. Asiat etenivät, vaikka ei koko ajan tapahtunutkaan kauheasti.

”Ihanan rauhallinen iltapäivä, ei ollut kiire.”

On mielenkiintoista, kuinka monenlaiseksi hiljaisuus voidaan kuvailla. Siinä ei ole kyse äänettömyydestä, vaan usein luonnon äänet hiljentävät ihmisen. Hiljaisuutta ei myöskään koettu vain positiivisena asiana. Ymmärrän hyvin, kuinka hiljaisuus voi olla myös pelottavaa ja epämiellyttävää. Ei ole aina helppoa olla itsensä ja ajatustensa kanssa hiljaa, kun pään äänet valtaavat tilaa.

Pysähtyminen mahdollistaa hiljaisuuden kokemisen ja se on mielestäni mahdollista myös päiväkodin arjessa. Pysähtymisen avulla saavutettu hiljaisuus voi olla syvälinen kokemus siitä, kun toinen ihminen on vieressä ja siinä on hyvä olla ilman sanojakin. Hiljaisuuden tai pysähtymisen kokemukseen saatetaan tarvita toinen ihminen peiliksi, jolloin voi tehdä huomioita itsestään. Samoin ilman toisia ihmisiä ei myöskään tämä opinnäytetyö olisi syntynyt.

Hiljaisuus näyttäytyi konkreettisesti draamapajassa patsaina ja paikkoina. Hiljaisuuden kautta saavutetaan herkkyys ja hetken aistiminen. Draamapajassa hiljaisuutta etsittiin tilasta: hakeutumalla tilassa paikkaan, joka itselle merkitsee juuri siinä tilassa hiljaisuutta. Osassa draamapajoista hiljaisuutta etsittiin myös omasta kehosta. Oma kehon hiljaisuuden kohta kerrottiin muille ja kokeilimme kaikkien hiljaisuuden kehon paikkoja: tuntuuko itsellä samassa kohtaa, voisiko hiljaisuus tuntua myös siellä. Rintakehä, pää, sydän, maha, jalat, kädet: jokaisella hiljaisuus tuntuu omassa kohdassa.

Hiljaisuus oli tunnelma. Rauha, joka tekemisen lomassa laskeutui tilaan, jossa toimimme. Se saapui joka kerta ja aina vähän erilaisena. Draamapajoissa ottamani valokuvat eivät tuottaneet haluamaani tulosta, sillä kuvat ovat huonolaatuisia ja epätarkkoja. Ne eivät ole tarpeeksi kauniita kuvatakseni tunnelmaa, kun kohde oli niin kaunis. Kaunista ja hiljaisuutta kuvailevaa ovat myös osallistujien kommentit. Kysyttäessä lopputuloksia tai arviointia, nämä lauseet voitaisiin nostaa esiin ja niissä tiivistyy se, mitä taide voi antaa arkeen tai miten arki on taidetta. Kommentit perustelevat osaltaan draamapajan olemassaolon tarpeellisuuden.

Voiko kokemusta hiljaisuudesta taltioida? Minusta se menettää jotakin siinä välissä, jos kokemus kulkee jonkin välineen kautta, esimerkiksi kameran tai nauhurin. Kun tarkoituksena on pysähtyä hetkessä ja aistia juuri siinä hetkessä ympäröivät asiat, niin tallentamisväline tekee tilanteesta mielestäni keinotekoisena. On luotettava siihen, että ihmis-

ten välinen kohtaaminen, vaikkakin ohikiitävänä hetkenä, on arvokas sellaisenaan. Ja itsellemme merkityksellisimmät hetket tallennamme sisällemme.

3.2 Kohtaaminen ja kehollisuus

Savan (2007, 193) mukaan taiteen ja taidekasvatuksen keinot eivät ole mekaanisia ja toimintavarmoja, vaan ne ovat alttiita kaikelle sille, mikä elämässä on arvaamatonta. Tässä epävarmuudessa ja hämmennyksessä on kuitenkin mahdollisuus kohtaamiseen, jossa jokaisen persoonalliset tunnot ja ajatukset saavat tilaa juuri sen vuoksi, että niitä ei odoteta toisenlaisiksi.

Kohtaamisien mahdollisuudet ovat kiinnostava maailma. On annettava tilaa itselle kokea ja olla hetkessä ja antaa sama tila muille ryhmässä oleville. Draamapajassa tehtiin useimmat harjoitukset pareittain. Harjoitukset saattoivat tuntua aluksi oudolta ja niitä tehtiin tuntemattomien ihmisten kanssa. Draamapajan edetessä osallistujat tutustuivat toisiinsa ja uskon, että sen myötä draamassa toimiminen helpottui. Kun uskaltaa asettaa itsensä alttiiksi tilanteelle: uskaltaa olla ja ottaa vastaan mitä tapahtuu. Se voi tuottaa jotakin ihan uutta tai se voi myös tuntua epämiellyttävältä. Tärkeintä draamallisessa työskentelyssä on, että jokainen saa olla omana itsenään ja osallistua ja jakaa ajatuksiaan sen verran kuin itsestä tuntuu. Kun tuntee olonsa turvalliseksi, voi ylittää omia rajojaan ja kokeilla toisin toimimista.

Seuraavassa poimintoja osallistujien havainnoista kohtaamisharjoituksesta:

- Vieressä oli parasta: rauhallista ja kivaa olla
- Itsestään selvää, että ollaan vastakkain
- Minä pistin silmät kiinni, että tunnen energian
- Kun kasvokkain, on yhteistä keskusteltavaa
- Lämmin olo, kun takana
- Helppoa, ei tuntunut ahdistavalta
- Luontevalta
- Tuntui ettei pysty hallitsemaan asioita, pystyi olemaan rauhassa tuolilla takana
- Aavistus, että menee taakse ja kauemmas
- Niin lähelle, että fyysinen kontakti, mutta ei kontakti, mitä toinen ajattelee?
- Helppoa, että toinen tulee, mihin asti uskaltaa
- Missä mun reviiiriraja tulee; en tuntenut oloani tukalaksi. Ammatti, jossa ei voi olla kaukainen reviiiriraja
- Aistii, kuinka lähelle tulla, nyt oli helppoa
- Teki mieli mennä viereen, ei kasvotusten, mutta kosketukselle: tuntui hyvältä, rennolta
- Oltiin jo kohdattu ei väliä mihin tuli

- Jännitti, kuinka lähelle tulee, tuntui ihan hyvältä
- Helpompi, kuin vanhat ystävät
- Kun hän halasi, ei tuntunut oudolta
- Luontevinta vastakkain, kiusallinen hiljaisuus, sopiva etäisyys, vauhti
- Passijonossa
- Sotaan lähdössä: suoraan sivulle. Kun aika kului, halusi mennä taakse-päin
- Ei ahdistanut, varma asiasta
- Tarve puhua
- Omituinen tehtävä, turvallista olla, kaunis ja äidillinen, sivulla paras paikka, en halunnut ihan lähelle tulla
- Lähestyessä: itsellä on tilanne hallussa, hauska kokeilla; mennä ihan lähelle: auramuodostelma
- Antaa sama kokemus siitä, kun toinen oli selän takana. Kosto.
- Jännitti vähän
- Tasapuolinen huomiointi
- Jännä tunne, kun ei tiennyt, mitä odottaa
- Ihan lähellä, tykkään olla lähellä, vieressä oikealla
- Vaikeampi olla vastaanottaja, kauheeta, kun toinen oli selän takana
- Olla katsekontaktissa
- Seisominen ahdistaa
- Kaukaa lähteminen hassua, tulee helpommaksi, kun lähestyy
- Ahdisti, kun toinen takana, helpotti, kun siirtyi eteen. Itselläkin hankala olla takana

Kolme minuuttia kestävän harjoituksen aikana ehti miettiä monta kysymystä. Nämä tekemisestä nousseet kysymykset ovat mielestäni sellaisia, joita voisi pohtia aina kohdatessaan toisen ihmisen.

- Mihinköhän toinen menee? Katsoako silmiin vai ei?
- Jos tulee reippaasti, niin mikä olo toisella?
- Miltä toisesta tuntuu?
- Mihin asti toinen tulee? Vieressä hyvä paikka
- Miten olla?
- Miksi ei huomionnut?
- Teinkö oikein?
- Outoa olla takana, sivut tuntui paremmalta. Jos tuntisi toisen, niin olisiko silloin vastakkain?

Toiminta herätti kysymyksiä, joihin kenelläkään ei ollut oikeaa vastausta. Ne jäivät pohdittavaksi ja jatkoajateltaviksi. Se kertoo draamallisen toiminnan muodostamasta avoimuudesta: yllättäviäkin ajatuksia saattaa nousta esiin. Se kertoo myös siitä, että draamallisten harjoitusten avulla matkataan kysymysten ja pohdiskelun laajaan maailmaan ilman pakkoa saada tarkkoja vastauksia. Muut ihmiset voivat toimia peilinä ja kaikki ajatukset ovat yhtä oikein.

Mielestäni draaman ja teatterin, fiktion, maailmat ovat niitä tiloja, joissa voidaan turvallisissa rajoissa tutkia moniaistisesti maailmaa ja sen ilmiöitä. Häkämiehen (2005, 146) määrittelyssä näen sen, mitä tavoittelen taidetyöskentelyssä. Hänen mukaansa tunteet

ovat aina läsnä inhimillisessä elämässä ja etenkin siellä, missä maailmaa, itseä ja toisia tarkastellaan kokonaisvaltaisesti ja moniaistisesti kuten draamassa tehdään. Inhimillisen yhdessä elämisen keskeisiä taitoja ovat tunnetaidot, jo koko elämä on myös näiden taitojen kehittämisen areenaa.

”Missä pysähdyn, missä toisella hyvä olla? Tulin lähelle”

”Voinko tulla yhtä lähelle? Tunne välittyy, tuntui helpolta”

”Pää (silmät auki) halusi olla edessä, sydän (silmät kiinni) halusi olla takana”

Häkämies (2005, 147–148) on todennut, että draaman muodon esteettinen kieli avautuu ennen muuta tunteiden kautta. Hän jatkaa Boalin kuvaamasta tilasta, joka sisältää mahdollisuuden jokaiselle draamaan osallistujalle havainnoida ympäröivää maailmaa ja nähdä itsensä, suhteensa maailmaan, toisen silmin, toiminnan kautta. Olen Häkämiehen kanssa samaa mieltä, että draama on työskentelytapa, jolla tutkitaan elämän ilmiöitä. Päivähoidon arjessa on harvoin tilaisuuksia tällaiseen. Toivon, että draamapajasta jäi mieleen, kuinka lyhytkin pysähtymisen hetki voi näyttää meneillään olevan tilanteen toisin. Lapsi saa lisää tilaisuuksia näyttäytyä omana itsenään, omine tarpeineen. Koska päiväkodin arki on kiireistä, on itse yritettävä löytää siihen tauko, hiljaisuus. Sen kautta kiireinen arkikin saattaa näyttää toisenlaiselta.

Kester (2010, 42, 65) avaa dialogista estetiikkaa. Kun antautuu dialogille, luottaa yhteisiin merkitysjärjestelmiin, joiden osallistujat voivat puhua, kuunnella ja vastata toisilleen. Dialogisessa estetiikassa ihmissubjekti muodostuu keskustelun ja vuorovaikutuksen kautta. Keskustelu ei ole ainoastaan väline, jota käytetään ennalta määritellyn sisällön välittämiseen toiselle, vaan se muokkaa jo sinänsä subjektia.

Draamapajassa tämä näyttäytyi niin, että olimme osallistujien kanssa samasta ympäristöstä, tiesimme ja tunsimme, mitä päiväkodin arki on. Näin luottamus kasvoi ja puhumisen, kuuntelemisen ja vastaamisen ilmapiiri oli mielestäni turvallinen. Tarkoituksena ei ollut myöskään tuoda valmiita ajatuksia osallistujille vaan yhteisen tekemisen ja keskustelun kautta muokkautui aina jotakin uutta pohdittavaa.

Dialogi voi tapahtua vain silloin, kun paikalla on ihmisiä, joilla on erityinen syy ja valmius jakaa keskenään koettuja asioita. Tilanne edellyttää luottamusta, antautumista ja yhteistä päämäärää. Dialogiin kuuluu luottamuksen lisäksi usko koetun voimaan: ko-

kemustaan jakava ihminen uskoo, että juuri yhteisessä maailmassa ovat ne merkitykset, jotka ovat tärkeitä. (Varto 2007, 62–63.) Draamapajoihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja toi jo osaltaan aiheesta tai työskentelytavasta kiinnostuneita yhteen. Minun tehtäväni ohjaajana oli luoda luottamuksellinen tunnelma ja olla esimerkkinä tilanteelle antautumisessa: tiedämme kaikki yhtä paljon aiheesta, kokeillaan ja tutkitaan yhdessä. Minä kuljin ryhmän kanssa kohti päämäärää, joka muotoutui matkan varrella joka ohjauskerta uudelleen.

Taide ei avaudu, jos sen ääressä ei pysähdy ja avaa aisteja kokemukseen. Se voi tuoda tunteen vapaudesta ja itsemääräämisen mahdollisuudesta. Se voi tuoda merkityksiä ja sisältöjä siihen, kuinka oma sisäisyys liittyy toisiin ympärillä oleviin ihmisiin ja tekemiseen. (Brandenburg 2007, 182.) Ryhmään laskeutui nopeasti luottamuksen tunnelma. Omia ajatuksia uskallettiin ja haluttiin jakaa rohkeasti. Ryhmässä uskallettiin pysähtyä ja tunnustella, miltä tuntuu tehdä asioita hitaammin ja irrotettuna arjesta.

Dialogissa on tilaa toisille olla toisia ja minulle tilaa olla minä. Koska dialogia ei kukaan voi hallita ja määrätä, se on niitä harvoja demokraattisia tiloja, joita meillä on. Se on myös aina harjoitusta eettisyyteen, siihen, että sallii tilan ja itsemääräämisoikeuden toiselle. (Varto 2007, 64.) On tärkeää, että arjen työn keskellä on mahdollisuus kohtaamisten tarkasteluun yhdessä muiden kanssa. Vuorovaikutukseen tarvitaan toinen tai toiset osapuolet ja draamatyöskentelyn parissa voidaan harjoitella, kokeilla, tunnustella, aistia. Draamatyöskentely mahdollistaa sellaisia näkökulmia käsiteltävään aiheeseen, mikä ei ole mahdollista pelkästään puheen tasolla. Uskon, että draamapajassa saavutettiin tasa-arvoinen työskentelyilmapiiri. Jokaisella oli mahdollisuus osallistua sen verran kun itse halusi. Draamapajojen omistajuus oli osallistujilla itsellään. Häkämies (2005, 155) puhuu siitä, että todellinen kohtaaminen mahdollistaa vallasta vapaan dialogisuhteen. Jos draamatyöskentely säilyttää ihmisen autonomisen arvon, se tekee mahdolliseksi kasvun todelliseen tasa-arvoon.

”Kuhan vain dallailin: pakko mennä viereen, että ollaan tasa-arvoisia”

”Tärkeä ottaa pieni katsekontakti: helpompi; tule miten tulet”

Olen samaa mieltä Juntusen (2011, 62) kanssa siitä, että kehollisessa toiminnassa ihminen ei vain ilmaise itseään vaan myös ymmärtää ja kertoo itseään ja muita uudella tavalla. Tämä näkyi läpi draamapajan, mutta varsinkin kohtaamisharjoituksessa, kun osallistujat punnitsivat itseään suhteessa toiseen:

”Vieläkin helpompi kuin ensin, tuttuuden tunne: voisi halata”

”Miltä lapsista tuntuu? En ollut ajatellut asiaa siltä kannalta.”

Keho on kokeva, maailmalle avoin ja aktiivisesti muuttuva keho. -- Keho on väylä myös ymmärtämiseen. Aistiminen on merkityksiä luovaa toimintaa ja kehollisen tietämisen muoto. Kehon liikkuvuus mahdollistaa maailman aistimisen ja kokemisen uudella tavalla, mikä luo yhä uusia merkityksiä. (Juntunen 2011, 67–68.)

Kohtaamisharjoitus oli kehollinen eikä harjoituksen aikana puhuttu. Näin keholliselle kokemukselle annettiin tilaa ja kokemus sanallistettiin harjoituksen jälkeen:

- Pelottavaa, kun kaksi lähestyi, kutitti, kun tuli läheltä ohi. Ihan kuin ne olisi koskettaneet, vaikka eivät koskettaneet. Kun ei nähnyt, kun selän takana, mitä ne teki
- Lämpö, voisin olla työpari
- Herkkyyttä huomata 'lapsen laatu', jokainen omanlainen
- Kun toinen tulee vaan lähemmäs ja lähemmäs. Tarvitsen omaa tilaa, halusin kauemmaksi. Kun itesesuojeluvaisto heräsi, totesi ettei mitään hättää, niin ei lähtenyt liikkumaan sivuun
- Minä tykkäsin, kun toinen oli takana, turvallista, voin nukkua

Kun itse asettuu konkreettisesti tilanteeseen, jossa joutuu vastaanottamaan toisen ja jolla on niin kutsuttu valta, muistaa varmasti ainakin oman kokemuksensa: miltä tuntuu, kun vieras ihminen lähestyy ja määrittelee oman paikkansa suhteessa omaan itseensä eikä voi sitä itse valita. Sillä hetkellä osallistuja oli lapsen saappaissa. Lapsen on päiväkotiarjessaan otettava aikuiset vastaan niin kuin aikuinen itse on tavakseen ottanut lähestyä lapsia. Draamapajoissa toiminta oli kehollista ja esimerkiksi kohtaamisharjoitukselle annettiin kolme minuuttia aikaa. Siinä ajassa kerkesi tunnustella itseään ja miltä tuntuu lähestyä toista ihmistä. Draamapajoissa toiminta johdatti keskusteluun. Osallistujat kertoivat kokemuksiaan töissä ja niissä keskusteluissa oli mukana syvä taso.

4 Hiljaisuuden äärellä

Ojanen johdattaa hyvin siihen maailmaan, joka näyttäytyi draamapajoissa:

Kauneuden löytämiseen ja kokemiseen kuuluu olennaisena juuri kunnioittamisen ja koskemattomuuden ajatus: anna sen olla, älä häiritse sitä, älä riko tätä hetkeä. (Ojanen 2001, 95).

Tähän lukuun olen koonnut osallistujien kommentteja, jotka on kerätty suullisesti kysyen harjoitusten jälkeen. Ne kuvastavat hiljaisuuden moninaisuutta sekä sitä, mitä draamapajoissa on koettu. Hiljaisuus on jokaisen oma kokemus. Siksi haluan nostaa osallistujien kommentit tässä erityisesti esille. Tämä runollinen taideteos on noussut esiin arjesta. Nyt lukijalla on hyvä tilaisuus pysähtyä, hengittää syvään ja matkata kuvailevien sanojen siivittämänä hiljaisuuteen.

Kysymykseen mitä hiljaisuus mielestäsi on ja mitä se sinulle merkitsee, sain osallistujilta seuraavat kommentit:

- Rauhoittumista
- Olla vastuussa vuorovaikutuksesta
- Hiljaisuus veden tai tuulen äärellä, metsässä
- Mökillä, Lapin hiljaisuudessa
- Merkitsee koko ajan enemmän
- Toivomus, että lapset oppisi arvostamaan hiljaisuutta
- Riippuu elämäntilanteesta
- Hyvä, positiivinen asia
- Ei laita heti radiota päälle autossa
- Opetellut olemaan hiljaa
- Hiljaisuus on omassa päässä, kun on yksin
- Sisäinen rauha, totaalihiljaisuus, opetellut hiljentymistä, pienikin hetki arjessa riittää
- Kun hiljempaa ja vähemmän sanoja, antaa enemmän tilaa lapselle
- Toivoisi itse oppivan olemaan hiljaa, puhumaan vaan välttämättömän
- Raukea olo, levollinen, nukkua
- Rentouttava, yö
- Monta erilaista, tilanteesta riipuen
- Tunnetila, rauhallisuus: että itse kesken melun muista rauhoittaa itsensä
- Tilanne, kun lapset nukahtavat, hiljaisuus laskeutuu: monessa kohtaa hiljaisia juttuja elämässä
- Kun tottuu hiljaisuuteen, niin äänet ahdistaa (voi olla toisinkin päin)
- Yksin asuvana, voi olla kuinka paljon vaan hiljaisuudessa
- Kiva, kun pääsee kotiin, että olisi rauhallinen hetki: kaipaa, että olisi hiljaista
- Saa itse määritellä kuinka kauan
- Kun muutin Suomeen, kauheaa, ikävä kotiin. Ei saanut unta. Nyt kun palaan kotimaahani, minua väsyttää, missä minun hiljainen paikka?
- Vaihdan metrovaunua tarvittaessa
- Päivän aikana melusaaste: voimauttava kokemus, kun hiljaa

- Ihmiset ei puhu paljon täällä
- Etsitään hiljaisuutta, retki perheen kanssa, saa voimia
- Metsässä lapset eivät riitele

Keskustelimme, kuinka täyttä hiljaisuutta on mahdoton saavuttaa. Tietyt äänet eivät kuitenkaan haittaa hiljaisuudessa tai estä hiljaisuuden olemassaoloa:

- Meren rannalla, lokit: erilaiset äänet
- Veden alla
- Musiikin käyttäminen
- Kirkko, lapsi sylissä. Pysähtyy arjessa. Istua ja miettiä omia asioita. Lasten metsäretki, luonnon äänet
- Äänien keskellä voi olla hiljentymisen hetki
- Autossa omien ajatusten kanssa
- Kun saa porukan hiljaiseksi, ei ole oikeaa hiljaisuutta (pakotettua)
- Rauhoittumista, yksinoloa
- Ei äänetön olotila, luonnon rauha, itse on hiljaa, rauhoittumista
- Eri tilanne kuin Hullut päivät tai meren ranta
- Vaikka olisi melua, niin keskeltä löytyy hiljaisuus: kun itse on rauhallinen, niin lapsetkin rauhoittuvat: tulee hiljaisuus esiin
- Luonto
- Sateen ääni
- Kallio
- Lapset leikkivät ryhmässä: puhuvat kyllä, mutta minulle hiljaisuus. Halantyyttö musiikki ihana
- Musiikki voimauttava ja rentouttava
- Jos on pitkään hiljaa alkaa laulattamaan
- Hiljaisuudessa aikuinen korjaa omaa mieltä. Mitä tehnyt väärin ja miksi. Heijastuu lapseen. Kontakti: rakkaan ihmisen, lasten kanssa
- Makee fiilis, kun omien korvien humina ja hurina rauhoittuu mökillä
- Luonnon hiljaisuus rauhoittaa hermoja
- Syvät aistimukset, kokemukset syventyvät, ilman hiljaisuutta siihen ei pysty. Hiljaisuudessa läsnä itsessäni, ihana tunne. Kuulee omat ajatukset. Elinehto
- Pään tila on hiljaisuus
- Ajatus hiljaisuudesta tuntuu hyvältä
- Ilman sitä ei voi elää

Kysyin myös, onko hiljaisuus pelkästään positiivinen asia tai pelottaako hiljaisuus. Hiljaisuutta ei koettu pelkästään tavoiteltavaksi asiaksi ja sain seuraavanlaisia vastauksia:

- Välillä, kun menee johonkin tilaan, eikä ole varma onko oikeassa paikassa
- Pimeällä pelottaa
- En tykkää hiljaisuudesta, tulee tosi turvaton olo
- Kiusalliset hiljaisuudet: kiusaannuttavaa olla ihmisen kanssa, jota ei tunne
- Inhottava olo: pitäisi sanoa jotain, vaikka ei haluaisi sanoa.
- Me ei tykätä hiljaisuudesta: tarvitaan hektisyyttä, pitää olla ääntä
- Asun yksin, kun taustalla kuuluu jotakin, turvallista.
- Painostavaa, ahdistavaa, pelottavaa

Hiljaisuutta ei keskusteluidemme mukaan ole aina helppo saavuttaa. Osittain se johtuu päiväkodin vilkkaasta elämänmenosta, mutta myös työn ulkopuolisistakin asioista:

- Huomaa, kun jää kesälomalle: hiljaisuuden löytäminen kestää kauemmin mitä vanhemmaksi tulee
- Mitä vanhemmaksi tulee, sitä enemmän hiljaisuutta kaipaa
- Keskustassa melu erilaista
- Itse en tuota ääniä, mutta tykkään äänistä
- Impulssiherkkä: oltava koko ajan reagoimassa sekä puhuttuihin että tehtyihin asioihin
- Oman kehon meteli: korvien suhina, hengitys, vatsan kurina

5 Draamapajan ohjaaminen

Seuraavaksi olen koonnut niitä asioita, jotka on pitänyt ottaa huomioon ohjatessa. Aiheen tarkoituksenmukainen työskentely vaatii myös tarkoituksenmukaisen ohjaamisen. Koska aiheena oli hiljaisuus, yritin tukea aihetta olemalla itse rauhallinen koko ohjauksen ajan. Osa asioista on noussut draamapajoja ohjatessa ja toimivat ohjeina tuleviin ohjauksiin. Käyn luvussa läpi myös ohjaamisen eettisyyttä ja esteettisyyttä. Ne toimisivat myös draamapajojen toteutus ja sisältö -luvun alla, sillä ne ovat mielestäni erottamaton osa taidetyöskentelyä.

Ohjaamiseni perustuu siihen, että kunnioitan jokaista osallistujaa ja olen kiinnostunut heidän ajatuksistaan. Taidetyöskentelyni tarkoitus on toimia yhdessä ihmisten kanssa draamallisin ja teatterillisin keinoin. Se, mitä siitä syntyy, on aina uusi ja yllättävä lahja. Taidetyöskentelyssäni on pohjaa taidepedagogiikasta, jossa on ajatus hyvän ja arvokkaan vaalimisesta ja taitavuuden merkityksestä ihmisyydessä. Ajattelen tämän taitavuuden olevan vuorovaikutuksen taitoja, toisen kuuntelemista ja tilanteen aistimista. Kuinka voin juuri nyt aistia, mitä toinen ehkä tarvitsee.

Toivottavasti taidelähtöiset menetelmät sisältävät mahdollisimman paljon ennakoimattomuutta, heittäytymistä, kunnioitusta ei-tietämiseen. (Heimonen 2011, 45).

Olen draamapajaa suunnitellessa pyrkinyt jättämään tilaa heittäytymiselle. Kun antaa harjoituksille riittävästi aikaa ja asiat eivät ole jo lukkoon lyötyjä, se lisää mahdollisuuksia ennakoimattomuudelle. Ohjaajana kunnioitan kaikkia ajatuksia ja ennen kaikkea

uskallusta myöntää, että kaikkea emme voi tietää, emmekä voi tietää samalla tavalla kuin toinen. Hänen tietonsa on hänen tosi.

5.1 Mitä ohjaajalta vaaditaan?

Onnistuneessa ilmaisussa saavat materiaali ja suunnittelemattomat tapahtumat näyttää tietä. Kaikessa taiteellisessa toiminnassa on olennaista sekä työstettävään materiaaliin että itseensä. Materiaali antaa ohjeita ja inspiroi, kun sen kanssa kommunikoi. Jotta voi löytää omat luovat voimansa, täytyy uskoa, että itsellä on kyky tehdä jotain merkityksellistä. Parhaat tulokset syntyvät, kun on läsnä ja vastaanottavainen sille, mikä prosessissa tulee luonnostaan. Luovuuden spontaaniuteen kuuluu ilmaisukanavien auki pitäminen vastaanottamaan ja aistimaan sen, mikä liikkuu sisällämme ja ulkopuolellamme. (McNiff 1998, 21, 29–31, 60–63 Tammen 2011, 51 mukaan)

Jotta onnistunut ilmaisu olisi mahdollista, on muistettava tärkeä asia, jota Heimonen kuvailee. Osallistujien ja ohjaajan toimiminen samassa tilassa on ainutlaatuinen tilanne, mutta heittäytymistä tukee, jos kukin tuntee olevansa turvassa. Turvassa siinä tunteessa ja olossa, ettei osaa, ettei tarvitse osata, hallita eikä tietää. Samalla se on turvattuuteen suostumista, luottamista tilanteeseen, jonkin voimallisen läsnäoloon. (Heimonen 2011, 40) Sanoin aina osallistujille, että ei ole oikeata tapaa tehdä eikä erityisiä taitoja tarvita osallistuakseen. Sanoin myös, että asiat, jotka nousevat esiin draamapajoissa jäävät niiden seinien sisälle. Sain luvan käyttää draamapajoista nousutta materiaalia opinnäytetyössäni.

Ohjaajana tehtäväni on mahdollistaa luottamuksellinen ja salliva tila ja tilaisuus, jossa merkityksellisen uuden syntyminen olisi mahdollista. Kuitenkaan en ole se, joka määrittelee mikä on merkityksellistä, vaan se on jokaisen osallistujan henkilökohtainen asia. Sava (2007, 164) kuvailee olevaa elämäntapaa, jossa ihmisellä on aikaa aistia, ottaa vastaan ja luoda esimerkiksi taiteen kaltaisilla keinoin henkilökohtaisia merkityksiä kullemaansa ja näkemäänsä. Merkityksellistä ”uutta kehkeytyy esiin, jos hän vain uskaltaa hellittää ja reagoida vapaasti.” Olin valmistautunut kohtaamaan myös vastustusta toimintaan. Tämä osoittautui onneksi turhaksi peloksi, sillä ihmiset tulivat uteliaina ja vapaaehtoisesti mukaan. Draamapajan alussa tehdyssä draamasopimuksessa toin aina esille sen, että osallistuminen on vapaaehtoista.

Tärkeää ohjaamisessa oli luottavaisen ja turvallisen ilmapiirin sekä tunnelman luominen. Oli oltava rauhallinen, kun aihekin oli rauhallinen. Halusin olla ryhmän mittainen, kokoinen, osata vastata syntyvään tunnelmaan ja ylläpitää sitä.

”Ohjasit hyvin, tässä olisi myös voinut epäonnistua, vaikea aihe.”

Jokaisessa draamapajassa oli mielestäni rauhallinen tunnelma, joka tuki aihetta ja sen kanssa työskentelyä. Olen iloinen, että olen voinut ohjata draamapajaa, jossa osallistujilla on ollut mahdollisuus työskennellä luovasti. Kun itse olin innostunut aiheesta, se varmasti näkyi myös ryhmälle. Toimin esimerkkinä ohjaajana: kun itse uskallan olla auki ja läsnä hetkessä, myös osallistujat uskaltavat toimia samoin. Avoin ilmapiiri välittyy näin ryhmään. Minulla on kokemusta päiväkodin arjesta, minkä avulla sain nopeasti ryhmän luottamuksen, sillä ”olemme olleet samassa veneessä”.

Ohjaajan tehtävänä onkin luoda tilanne, jossa virittämisen, lämmittelyn ja motivoinnin avulla päästään kokemisen tilaan. Samoin on tärkeää, että osallistujat tietävät, mikä on tavoite toiminnan taustalla. (Rantala 2011, 23.)

Suunnittelin draamapajan eheäksi kokonaisuudeksi, jossa annetaan tilaa toimintaan lämmittelylle, mikä on mielestäni erittäin tärkeää. Näin alkujännitys ja jähmeys sulavat ja on helpompaa toimia kehollisesti. Draamallinen toiminta ei onnistu, jos hyppää suoraan aiheen käsittelyyn ilman lämmittelyä. Se ei myöskään onnistu, jos osallistujille ei kerro, mitä draamapajassa tullaan tekemään. Työtavat voi ja mielestäni välillä pitääkin kertoa osallistujille, mutta painottaen, että lopputulosta tai tiettyä oikeaa tapaa tehdä ei ole. Kun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen kertoo draamapajan aluksi, antaa vastuun ja vapauden toimimisesta osallistujalle itselleen. Näin hän voi itse määrittää, kuinka paljon itsestään antaa, mihin osallistuu ja millä tavoin.

Vaikka olin välillä omalla epämukavuusalueellani hitaamman tempon suhteen, niin aina jälkepäin minulla oli suhteellisen rauhallinen olo. Epämukavuus tuntui jännityksenä kehossa enkä pystynyt sillä hetkellä keskittymään hyvin siihen, mitä osallistujat sanoivat. Sanoin tämän välillä ääneen osallistujille, jotka sanoivat, ettei jännitykseni näy ulospäin. Jännittämiseen minua auttoi kaiuttaminen eli toistin sen, mitä osallistuja sanoi ja näin se jäi paremmin mieleeni. Jännitys helpotti ajan myötä ja meni ohi. Helpotti, kun ajatteli, että tässä ollaan juuri nyt ja seuraavaa hetkeä ei kannata nyt huolehtia. Jokaisen draamapajan ohjauksen jälkeen totesin itselleni, että olin tehnyt sen, minkä tilanteessa osasin. Tästä puolestaan alkoi arviointini, mitä oli tapahtunut ja kuinka tarvittaessa muutan ohjaustani tai harjoitusta.

Opin ohjaamisesta valtavan paljon matkan varrella. Opin konkreettisesti sen, että erilaisia päiviä, erilaisia ryhmiä, erilaisia tilanteita ja niihin on mukauduttava. Ja kaikki tä-

mä tuntuu kehossani. Opin paljon tilanteelle herkistymistä eikä jännittäminen vie enää niin isoa osaa ohjaamisestani. Virtainlahti (2008, 108) toteaa, että tietämyksen jakaminen muille tekee oman tietämyksen näkyväksi myös henkilölle itselleen. Oman tietämyksen ja osaamisen tason avaaminen auttavat myös kehittämään niitä edelleen.

--on tärkeää huomata, että pedagogiikan käsite sisältää ohjaamisen tai opettamisen intention. Taiteella itsellään ei tätä intentiota ole, se välittyy ihmisen toiminnan kautta. (Anttila 2011, 6.)

Draamapaja sisälsi ohjaamisen intention, joka Anttilan (2011, 6) mukaan sisältyy pedagogiikan käsitteeseen. Hänen mielestään taiteella ei ole ohjaamisen intentiota, sillä se välittyy ihmisen toiminnan kautta. Olen kuitenkin sitä mieltä, että draamapaja sisälsi myös taiteen intention, sillä se tapahtui osallistujien välisessä toiminnassa.

Koen, että toimintani taiteen kentässä tavoittelee niitä edellytyksiä, joita Rantanen tuo esiin. Hänen mukaansa toiminta edellyttää kokemusta tai ainakin halukkuutta toimia vuorovaikutussuhteissa, asiakaslähtöisyyttä ja reagointikykyä erilaisiin tilanteisiin. Myös suhde taiteen tekemisen prosessiin ja sen lopputulokseen on, tai ainakin voi olla, erilainen kuin perinteisessä taiteen tekemisessä. Jokaisella ohjaajalla on omanlaisensa suhde tekemiseen, menetelmään, tavoitteisiin ja tietysti jokaiseen ryhmään. Ohjaajan ammattitaidon merkitys, taito toimia tilanteissa ja kokemus erilaisista ryhmistä ovat keskeisiä. -- Taidelähtöinen toiminta on perusteltua, suunniteltua ja tavoitteellista, vaikka tavoitteita ei itse toiminnan tilanteessa sanallistettaisikaan. (Rantala 2011, 24.)

Olen samaa mieltä Heimosen (2011, 43) kanssa, joka kuvaa artikkelissaan omia kokemuksiaan taidetyöskentelyn ohjaajana. Ajattomuus, kiireettömyys ja pitkästyminen; tyhjät tilat ja tarkoituksen hylkääminen avaavat mahdollisuuden olemiseen, jossa toisenlainen maailmasuhde voi avautua -- Osallistujien sanat ovat väkevät, niissä henkii jotain varsin toisenlaista kuin hyödyn ja tehokkuuden vaatimukset.

Gladding & Newsome (2010, 288) toteavat, mikä on tärkeää taiteen onnistuneessa käytössä taideterapiassa: On ymmärrettävä jokaisen prosessin vaiheen tavoitteet. Harjoitukset tulee valita niin, että ne vastaavat prosessin tavoitteita ja asiakkaan tarpeita. Valitsin draamapajaani helppoja harjoituksia. Toisaalta niiden tekemiseen käytetty aika teki harjoituksista hyvin moniulotteisia. Uskon, että yksinkertaisilla harjoituksilla voidaan päästä syvälle, kun aikaa ei mene ”ohjeiden” kertomiseen ja ymmärtämiseen. Hiljaisuus-

teen ja pysähtymiseen, siis herkkään aiheeseen, tämänlainen draamapaja sopi mielestäni hyvin.

Osallistujat miettivät myös oikein tekemistä. Taidetyöskentelyssä kaikki tekeminen on oikein. Ohjaajana on tuotava tämä asia esille. Välillä sen voi toistaa draamapajan kuluessa. Tässä on tärkeää luottamuksellisen tilan luominen, jossa uskaltaa kokeilla kaikin tavoin tekemistä.

Osallistuminen taidelähtöisiin työpajoihin helpottuu, kun ennako-oletukset asetetaan syrjään, altistutaan hetkelle (Heimonen 2011, 38).

Omalla asennoitumisella ohjaajana vaikutin varmasti siihen, miten työskentelyyn suhtauduttiin. Seisoin oman aiheeni ja valittujen työtapojen takana. Samalla avoimena sille, mitä tulee tapahtumaan. En oletanut tai vaatinut, että kaiken tulee sujua niin kuin olin suunnitellut. Kysyin alussa osallistujilta, mitä ajatuksia heillä oli tullessaan draamapajaan ja onko heillä kysyttävää minulta.

Pidin ohjaajuutta selkeästi käsissäni sekä huolehdin kokonaisuudesta ja ajankäytöstä, että kerkesimme tehdä oleellimmat harjoitukset. Välillä osallistuin toimintaan, kun oli esimerkiksi pariton määrä osallistujia, mutta se ei tuntunut sopivalta tavalta. Tuntui kuin ohjaajana olisin mennyt keskeyttämään osallistujien oman toiminnan. Siksi viimeistä kertaa lukuun ottamatta oli myös kolmen hengen ryhmä parityöskentelyjen aikana.

Ohjaajan on mukauduttava erilaisiin tilanteisiin, tuettava aihetta ohjaamisellaan. Tämä edellyttää hetken aistimista myös ohjaajana toimiessaan. On huomattava milloin on hyvä pysähtyä harjoituksen äärelle pidemmäksi aikaa, milloin toimintaa täytyy vähän muuttaa ja milloin taas todeta, että kannattaa mennä eteenpäin. Minulla on oma tapani ohjata ja rauhallisuus on kasvanut minussa. Kun itse olen rauhallinen, pystyn kuulemaan osallistujia paremmin.

Dialogisessa työskentelyssä taiteilijan koulutuksen, ammatti- ja elämäkokemuksen kautta rakentuva ainutlaatuinen ymmärrys liittyy yhteisölliseen tietoon, joka taas on omalla ainutlaatuisella tavallaan sosiaalisten ja taloudellisten voimien, perinteiden ja ihmisyksilöiden muokkaama. (Kester 2010, 50–51.)

Minusta on teatteri-ilmaisun ohjaajana kasvanut juuri tällainen, omanlaiseni. Siihen vaikuttaa työkokemukseni, aikaisemmat opintoni ja koko elämäni valintoineen ja tapah-

tumineen. On hienoa huomata, että taiteilijana olen juuri tällainen. Minun ei tarvitse muuttua joksikin vaan taide muuntuu käsissäni minun näköisekseni.

5.2 Eettisyys

Eettisyys nousee aina ohittamattomaksi asiaksi, kun työskentelen draamamenetelmien kanssa. Tärkeimmät arvot minulle teatteri-ilmaisun ohjaajana ovat: kunnioitus toisia kohtaan sekä oikeus ja omistus omaan itseensä. Bardyn (2007, 27) mielestä edellyttää eettisen asennon omaksumista ja kokemuksilla oppimista, jotta toisen ihmisen kunnioitus ja arjen rikkaus pääsevät esiin. Olen pyrkinyt siihen läpi opinnäytetyön prosessin.

Jo suunnitteluvaiheesta lähtien mietin kohderyhmää. Minkälaiset harjoitukset ja minkälainen aiheen käsittelytapa olisivat sopivia. Suhteutan harjoitukset käytettävissä olevaan aikaan: miten päästä työskentelyssä syvemmälle. Niin, että jokainen osallistuja saa itse valita kuinka syvälle haluaa mennä. Tarkoitukseni ei ole kaivaa osallistujaa ihan auki, vaan olen vastuussa ohjaajana siitä, mitä ryhmässä tapahtuu. Kuten Anttila (2011, 10) toteaa, että taidepedagogiikan taustalla on ajatus hyvän ja arvokkaan vaalimisesta sekä taitavuuden merkityksestä ihmisyydessä.

Inhimillinen kokemus muotoutuu aktiivisessa vuorovaikutuksessa elinympäristöön, ja sen yhtenä edellytyksenä on ihmisten välinen kommunikaatio, joka palvelee yhteisöelämän eettisiä päämääriä (Westerlund & Väkevä 2011, 45).

Draamapajassa on ollut mahdollisuus ihmisten väliseen kommunikaatioon. Suunnitellut harjoitukset ovat tukeneet kommunikaation mahdollisuutta ja herättäneet keskustelua aiheesta ja osallistujien omista tunteista ja kokemuksista. Kun pysähdymme kuuntelemaan ja havainnoimaan toista, se mielestäni jo palvelee eettisiä päämääriä, toisen ihmisen kunnioittamista.

Ehdoton hyväksyntä, inhimillinen kyvykkyys, vapaa tahto, itsensä toteuttaminen ja yhteys tuonpuoleiseen ovat periaatteita, jotka täydentävät taideilmaisun soveltamista terapiaan, koska kaikissa niissä korostetaan luovaa prosessia. Yhteisiä perusajatuksia näissä lähestymistavoissa ovat asiakkaan keskeisen roolin kunnioittaminen terapiaprosessissa, kaiken taiteellisen ilmaisun hyväksyminen merkityksellisyyteen pyrkimisen ilmentäjänä, ja usko yksilön kykyyn saavuttaa hyvinvointi luovan tutkiskelun avulla. (Malchiodi 2010, 92.)

Vaikka draamapaja tai ylipäätään draamallinen taidetyöskentely ei ole terapiaa, taideterapian puolelta löytyy hyviä määritelmiä, jotka kuvaavat hyvin myös taidetyöskentelyä.

Tärkeintä on hyväksyntä ja vapaa tahto. Erityisesti taideterapian määritelmät puhuttelevat minua siksi, että uskon vakaasti yksilön kykyyn saavuttaa oma hyvinvointinsa.

Heimosen (2011, 44) mukaan Levinasin eettisessä ajattelussa ihmisten välinen yhteys on läheisyyttä, kasvokkain oloa, astumista yhteisöön. Se on mielestäni myös yhteenkuuluvuuden tunnetta: me olemme ryhmä. Kohtaamisharjoituksessa osa osallistujista tunsu, että toisen lähellä olo tuntui hyvältä ja helpolta.

”Kun ihminen edessä, tuntuu mukavalta: selvä kontakti. Kun ihan vieressä, rauhallinen olo. Kun takana: Mitä tapahtuu? Kun kaukana: Aha, sillä ei ole asiaa. Kehokontakti, kun lähellä”

Brandenburg (2007, 182) toteaa, että jos taiteen tarkoituksena on hyvinvoinnin, työhyvinvoinnin lisääminen, niin silloin se palvelee eettisiä tarkoituksia. Mielestäni draamapajan tavoite voisi olla myös työhyvinvoinnin lisääminen. Vaikka sitä ei draamapajassa tutkittu tai siitä ei keskusteltu, se on kuitenkin taustalla. Tämä herättää kysymyksiä siitä, miten tehdä toisin, jotta jaksaisi ja viihtyisi työssään. Miten arkea voisi katsoa ja aistia toisin, jolloin arjen hetkistä tulee merkityksellisiä.

5.3 Esteettisyys

Esteettinen elämä on itse asiassa spontaania. (Routila 1985, 14). Olisi hyvä muistaa, että esteettisyyttä ei ehkä olisi niin paljoa elämässä, jos ei olisi spontaaneja hetkiä. Osallistujan kuvaus hiljaisuudesta on esteettisen hetken tallentuminen muistiin.

”Lintujen lähtö: valtava kasa, kateus, jaloa, luonnon näytelmää: pysäyttää, hiljentää”

Draamapajoissakin oli spontaaneja hetkiä, jolloin yhteinen toiminta on muuttunut joksikin uudeksi ja spontaani hetki saa olla valloillaan, niin ettei kukaan tarkalleen osaa selittää, mistä on kyse.

Kuvaannollisesti esteettinen tieto on häilyvää, epävarmaa ja epäluotettavaa. Se on tietoa, joka muuttuu arvokkaaksi vasta, kun sitä osataan käyttää oikeaan aikaan oikeassa paikassa. -- Itse asiassa on kahdenlaista tietoa: sellaista, jota mitataan uutuuuden perusteella, sen nojalla, mitä se sanoo uutta, aikaisemmin tuntematonta todellisuudesta, ja sellaista, jota arvioidaan sen perusteella, miten se kirkastaa epäselvyyksiä, luo järjestystä sinne, missä on kaaos, edistää ymmärtämistä ja oivallusta, tietoa, joka auttaa ymmärtämään ja jonka ainoa kriteeri on siinä, että se tekee selkeäksi sellaista, mikä aikaisemmin oli sekavaa. (Routila 1985, 18–19.)

Esteettinen tieto tuntuu sanoittavan sen, minkä toivon draamapajoista jääneen ”mieleen” osallistujille. Kun he ovat palanneet takaisin arkeen, draamapajoissa syntyneet ajatukset, ideat ja kokemukset toivottavasti muistuvat mieleen. Voisiko se auttaa kaoottisissa tai epäselvissä tilanteissa? Voisiko nähdä jotakin toisin? Koen, että osallistujat ovat olleet rakentamassa esteettistä tietoa, se on noussut yhteisestä toiminnasta.

Taideterapian puolelta nousee puolestaan tiedostamattoman ilmaisun periaate. Taideilmaisu saa ihmisen tutkimaan itseään, ilmaisemaan itseään ei-kielellisesti ja saavuttamaan uudenlaisen itseymmärryksen. (Malchiodi 2010, 135.)

Deweyn esteettisessä teoriassa Westerlundin & Väkevän (2011, 35–36) mukaan painottuu merkityksellisyys, inhimillisen kokemuksen mahdollinen laadullinen ulottuvuus. Merkityksellisyys on minulle koko ajan tärkeämpää ja mielenkiintoisempaa. Näen merkityksellisyyden tärkeänä osana, jotta kokemukset jäisivät mieleen ja muistiin tulevia tilanteita ja tapahtumia varten.

Taiteen kanavoiman kokemuksen mielekkyyteen sisältyy siis samanaikaisesti sekä esteettinen, välittömästi palkitseva, että pragmaattinen, päämäärähakuinen ulottuvuus. Taide saakin laajimmillaan Deweylla tulkinnan yksilön esteettisten tarpeiden tyydyttäjänä. -- Deweyn sanastossa kyse on kommunikaatiosta ja osallistumisesta, jotka tarjoavat edellytykset subjektiivisen kokemuselottuvuuden ja yksilöllistymisen kehkeytymiselle ja tällä tavoin antavat reunaehdot myös esteettiselle kokemukselle. Elämän taiteen täysin taideteos on elämä itse – koettuna täysipainoisesti kaikessa rikkauudessaan molemmilla kokemuselottuvuuksilla, kun yksilö löytää paikkansa (ja samalla itsensä) yhteisössä. Osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen ja osallisuuden kokeilu tukevat näin ollen yksilöllistymistä. (Westerlund & Väkevä 2011, 47–48.)

Draamapajoissa toteutui sekä esteettinen että pragmaattinen ulottuvuus. Ryhmä työsti pareittain ja yhdessä aihetta ja vievät osaltaan sitä mukanaan arkeen kukin omalla tavallaan. Näin kokemus liittyy arkeen, vaikka kokemus ei olisikaan tapahtunut arjessa. Kaikki draamapajan tapahtumat muodostivat yhdessä elämännäköisen tilan ja teoksen, jossa yhdessä ryhmäläisten kanssa liikuimme. Jopa yksittäinen harjoitus oli kuin kooreografia, kuten eräs osallistujista sanoi. Kohtaamisharjoituksessa osallistujat löysivät oman paikkansa suhteessa toiseen ihmiseen. Siihen harjoitukseen kiteytyi paljon oleellista. Kauneutta, kohtaamista, minua ja sinua, ympäröivää tilaa ja tilannetta. Se oli arjen taidetta: taide, joka syntyi ja oli arjessa.

Jokainen draamapaja oli kaunis kokonaisuus ja aina erilainen ja siksi niin äärettömän kiehtova ja mielenkiintoinen. Ihmisten liike ja ajatukset olivat kauniita; jo taideteoksia itsessään. Näen ympärilläni tapahtuvan kokonaisuuden: tilan, osallistujat ja tilanteet kauniina. Toimiessaan ihmiset synnyttävät uskomattoman tunnelman ja kauniin ympäristön, jossa on hyvä ja turvallista käsitellä aihetta. Ojanen (2001, 9) toteaa, että yksittäinen osa ei sinänsä luo kauneutta tai kauneuden vaikutelmaa vaan olennaista on se, millaisen kokonaisuuden eri elementit teoksessa luovat.

Ojasen (2001, 66) mukaan kauneuden tajuaminen tuo toimintaan varovaisuutta, harkintaa ja pidättyväisyyttä. Kauneus ei useinkaan synny tekemisestä vaan tekemättä jättämisestä. -- Kauneuden kokemisen kyky on hiljaisuutta, kykyä tavoittaa tunnelma. Koin, että draamapajoissa tavoitettiin hiljaisuus, tunnelma eli koettu kauneutta. Se mielestäni välittyi osallistujien kommenttien kautta. Kauneuden kokemisen voi ajatella niin osallistujien kuin ohjaajan kannalta. Tilanteen kauneuden ymmärtäminen on otettu huomioon suunnittelussa, draamapaja on rakennettu kokonaisuudeksi, jossa on varovaisuutta ja harkintaa. Niiden kautta onnistuu hidastuminen, pysähtyminen ja hiljaisuus. Vähemmällä tekemisellä ja rauhallisella rytmillä saavutetaan kauneutta ja hetkessä oloa.

Kauneuden ominaisuuksiin kuuluuikin salaperäisyys. Kauneudessa on jotakin käsittämätöntä, tavoittamatonta. Kauneus kertoo usein salaisuudesta, maailman pohjimmaisesta salaisuudesta, joka toisaalta on aivan arkipäiväistä ja tavallista elämää. Kauneus voi olla se, joka yhdistää arkipäiväisen olemisen johonkin "itseä suurempaan". (Ojanen 2001, 71.)

Kauneus kiinnostaa, koska sitä ei pysty sanoin selittämään. Se on kiehtovaa. Vaikka sen keskellä olisikin, siitä ei voi ottaa kiinni, mutta sen voi tuntea. Kun pysähtyy, ei näe vain ympärilleen tarkemmin vaan aistii myös tunnelman, joka ympäröi. Sen tuntee ja havainnoi. Salaperäisyys tekee kauneudesta minulle yhä kiehtovampaa ja moniulotteisempaa.

Kauneus on tekemisen asia, jossa ihminen tavoittaa niin työnsä kohteessa, itsessään kuin niiden välilläkin olevan kauneuden ja auttaa sitä pääsemään esiin. Antaa kauneuden myös tulla, ei vain olla. (Ojanen 2001, 132.)

Ojasen ajatukset kantavat minua työssäni. Olen onnellinen, että löysin hänen teoksensa äärelle. Nyt voin seistä sen takana, että toimintani pohjautuu myös kauneuden filosofiaan, se on kaunis ja hymyilevä puoli taidetyöskentelyssä. Se kuvastaa hyvin asennoitumistani elämään ja sitä myötä ohjaamiseen. Ohjaamisessa voin käyttää kaikkia

puoliani ja avata itseni tilanteelle näkemään ja kokemaan kauneutta ja tapahtuvaa todellisuutta yhdessä osallistujien kanssa.

6 Arki on taidetta

Se, että ajattelen arjen olevan taidetta, ei edellytä mielestäni taiteen tekemisen intentiota. Riittää, että arki on. Teen arkea taiteeksi, teen sitä kauniiksi, teen siitä todellista. Olennaista on pysähtyä havainnoimaan. Samat asiat, jotka ovat olleet työssäni aikaisemmin esillä ja pinnalla, ovat nyt löytäneet sanat myös taiteesta. Mielestäni ihmisenä oleminen on arkea ja silloin myös ihmisenä oleminen on taidetta.

Asiaa voisi katsoa myös siltä kantilta, että taiteen avulla voi avautua aistivoimainen ihmisenä oleminen, jotakin mikä tuntuu arjen kiireessä kadonneen. Sitä myötä on myös kadonnut herkistyminen kanssakäymiselle toisen ihmisen kanssa. On tärkeää pysähtyä ja sen kautta saavuttaa hiljaisuus. Näitä olen perustellut edellisissä luvuissa. Seuraavassa luvussa sanoitan työtäni taiteen sanoin sekä perustelen näkemyksiäni siitä, että arjessa on taidetta, arki itsessään on taidetta.

6.1 Kuinka sanoitan työtäni taiteen sanoin?

Ekspressiivinen taidetyöskentely perustuu taiteen kykyyn vastata inhimilliseen kärsimykseen. Työskentelyn juuret ovat aisti-ilmaisuissa, jotka kumpuavat kehon kokemuksista, ja mielikuvituksessa, joka luo merkityksiä kokemuksille. (Levine 1999, 11.) Työskentelyssä ovat läsnä molemmat kokemuksen näkökulmat; se mitä voidaan ja se mitä ei voida tietää eikä ilmaista. Näin työskentelyn lopputulos ei ole ennalta arvattavissa. (McNiff 1999, 76, Tammen 2011, 49 mukaan.)

Se, kuinka sanoitan työtäni teatteri-ilmaisun ohjaajana, on minulle jatkuva haaste. Siihen auttaa osaltaan se, kun avaa draamapajan toimintaa ja tarkoitusta osallistujille. Samalla huomaa, mitä pitää selventää vielä itselleenkin. Teoria on alkanut aueta minulle konkreettisesti draamapajojen ja niistä nousseiden havaintojen kautta. Kun käytän ohjaajana taiteen sanoja, on draamapajakin taiteen näköinen, taidetta. Se on työni sanoittamista. Tämä edellyttää päiväkirjan pitämistä ohjaamisesta ja tapahtuneesta.

Estrella 2005, 187–189, (Tammen 2011, 50 mukaan) ekspressiiviseen taidetyöskentelyyn kuuluu aina toimintaa. Työskentelyssä luotetaan myös estetiikkaan, taiteiden ky-

kyyn nousta yksilöllisen kokemuksen yläpuolelle ja puhutella sielua. Luova prosessi on osa kaikkea ekspressiivistä taidetyöskentelyä ja luovuus on työskentelyssä keskeistä. Taidetyöskentely tuntuu sopivalta termiltä, kun työskennellään taiteen kanssa, taiteella, mutta ei välttämättä tarkoituksella taiteeksi. Ekspressiivinen taidetyöskentely määrittelee hyvin sen, kuinka draamallisella toiminnalla voidaan katsoa kokemusten taakse, jakaa niitä, keskustella niistä ja ne saattavat löytää uuden paikan tai näkökulman.

Taiteen tekemisen prosessi on tärkeää, ei niinkään taiteellinen tulos (Ahonen-Eerikäinen 1996, 20, Tammen 2011, 50 mukaan).

Painotan ohjaamisessani, että prosessi ja toimintaan osallistuminen ovat tärkeintä. Taiteellinen tulos, taideteos, on usein mukana kulkeva asia. Kutsun sitä tässä tapauksessa sivutuotteeksi, jonka halutessa voisi nostaa enemmänkin esille. Ekspressiivinen taidetyöskentely mahdollistaa kokonaisvaltaisen työskentelyn, koska siinä ei välttämättä kiinnitetä huomiota lopputulokseen. Jotta ihminen voi toimia luovasti, hänen on itse annettava itselleen lupa olla luova (McNiff 1998, 1, 4, Tammen 2011, 50–51 mukaan).

Sava (2007, 87) mainitsee, että luova työskentely on aina jollakin tavalla jo hallinnassa olevan sekä uuden ja tuntemattoman rajalla elämistä. Taidetyöskentely tarjoaa mielestäni työkaluja sekä mahdollisuuden kokeilla ja tunnustella, minkälaista on tutun ja tuntemattoman välissä. Mitä uutta tuntemattomaan hyppääminen ja siellä toimiminen voi tuodakaan omaan arkeen.

Taidetyöskentelyssä on myös piirteitä taideterapiasta. Taideterapia (American Art Therapy Association, 1996) (Malchiodi 2010, 14). pohjautuu siihen, että taiteen tekeminen on luova prosessi, joka parantaa ja ylläpitää elämää ja toimii ajatusten ja tunteiden eikielellisenä muotona. Uskon, että draamallisessa työskentelyssä voi olla terapeuttisia vaikutuksia, mutta terapia ei ole työskentelyn päämäärä. Usein arkikielessäkin sanotaan, että helpotti puhua ystävän kanssa, ystävä on paras terapeutti. Tarvitsemme korvia ja kehoja, jotka kuuntelevat meitä ja vuorovaikuttavat kanssamme. Siitä on taidetyöskentelyssä mielestäni myös kyse.

Taidekasvatuksen käytännöt hyötyvät suuresti leviämisestä muille alueille, koska ne voivat osoittaa kestävyytensä ja tarpeellisuutensa sovelluksissa, joissa ne säilyvät taidekasvatuksena, mutta tukevat aivan toisenlaisia yhteisiä tavoitteita. Monet menetelmät, joiden lähde on yhtäkaa taiteellisessa toiminnassa ja pedagogisessa ajattelussa, ovat osoittautuneet tehokkaiksi ja uutta ajattelua ja toimintaa luoviksi. (Varto 2011, 23.)

”Sekoittamalla sopivasti” taidetta ja pedagogiikkaa voidaan toteuttaa toimintaa, joka avaa uusia ajatuksia ja toimintatapoja ja saattaa muuttaa arjen toimintoja. Draamapajat toteutettiin pienessä ja toiminnan kehyksessä, draamapaja oli konkreettista toimintaa arjen varhaiskasvatustyön keskellä. Minulle on ollut tärkeää, että asia, joka koskettaa minua työni arjessa, on muuttunut konkreettiseksi toiminnaksi. Mielestäni pieni on tärkeää, siitä lähtevät asiat kasvamaan isommiksi ja merkityksellisemmiksi.

Heimonen (2011, 44) puhuu siitä, kuinka jokaisella osallistujalla on oma kokemus taidelähtöisessä toiminnassa. Kokemukselle ja kokemuksella voi itse tehdä mitä haluaa. Hän myös muistuttaa, ettei taiteen tuomista arkeen tule vähätellä. Uskon siihen, että taidetyöskentelyn avulla voidaan herätellä katsomaan arkea toisin. On arvokasta, että taiteen voi välineellistää arjen käyttöön ja taide saa materiaalia arjesta. Hiljaisuusdraamapaja ei olisi ollut mahdollinen, jos ei olisi arjesta nousutta materiaalia, aihe, kiinnostus, jota yhdessä osallistujien kanssa käsitellään ja muokataan.

Ekspressiivisessä taideterapiassa tärkeää ei ole niinkään lopputulos vaan työskentelyprosessi. Ekspressiivisessä taideterapiassa asioita tarkastellaan fenomenologisesta viitekehyksestä, sellaisina miltä ne näyttävät, ilman etukäteistulkintaa. (Parviainen 2007, 210.)

Fenomenologinen kehys kuvastaa hyvin, kuinka taidetyöskentelyssä tulee antaa tilaa sille, mitä on tapahtumassa. On myös maltettava kuunnella ja aistia, ettei tee tulkintoja tapahtuvasta ennen aikojaan. Tämäkin opinnäytetyö on tulkintaa, minun tulkintaani tapahtuneesta, mutta toivon, että olen osannut tarkastella tapahtunutta tai tilanteiden ilmiöitä avoimesti, ilman määritteleviä tulkintoja.

Taiteilija ei luo ennennäkemätöntä vaan löytää asioita, hän järjestelee omia ja muiden kokemuksia uudelleen, aina hiukan eri tavalla, kuten tehdään kun leikitään vailla pelin tiukkoja sääntöjä. (Sederholm 2007, 143).

Taiteilijan voisi tässä kohtaa kääntää ohjaajaksi. Aluksi on ollut aihe, joka on noussut työn arjesta. Sen jälkeen olen kerännyt materiaalia aiheen ympärille; tarkkailemalla, lukemalla. Omat kokemukseni olen järjestänyt draamapajan muotoon. Jokaisen draamapajan jälkeen olen järjestänyt esiin tulleita ajatuksia ja sen pohjalta muokannut toimintaa tai etsinyt lisää kirjallisuutta. Joka kerran olen ohjaajana ollut valmis muuttamaan toimintaa, suostunut leikin ja improvisaation maailmaan.

6.2 Arkitaide

Minusta arki on täynnä taidetta. Kun käännämme itsemme katsomaan tuttuja asioita toisin, avautuu eteemme uudenlainen todellisuus. Taide ei mielestäni ole jotakin eroteltuna arjesta. Minusta taiteen ja arjen rajapinnassa on jotakin ja sen sanoitan arkitaitteeksi (vrt. käyttötaide).

Taiteen väline on taiteen keinoin maailman valaiseminen, sen näkyväksi tai yleensä aistittavaksi tekeminen. Sen voima tekijänsä intention ilmaisemiseen on onnistuneimmillaan yhtä vahva kuin konkreettisen -oikean- teon. (Sava 2007, 72.)

Koen, että olen ohjaajana onnistunut välittämään toimintani intention. Taide on väline tehdä näkyväksi hiljaisuus ja käsitellä sen merkitystä. Taide on auttanut myös tuomaan esiin hiljaisuuden kauneuden ja tarpeellisuuden. Kuten Sava (2007, 72) toteaa, että taiteen väline on tehdä maailmaa näkyväksi taiteen keinoin.

-- kun annamme toiminnallisen muodon omille merkityksellisinä pitämillemme kokemuksille, taiteesta voi muodostua toimintatapa, joka ei välttämättä tuota esteettisesti tai taiteellisesti korkeatasoisia taide-esineitä vaan muodostaa kokemustilan, joka on jaettavissa muiden kanssa (Sederholm 2007, 147).

Sijoitan arjen työstä nousseen draamapajan Sederholmin kuvailemaan kenttään, sillä toivon, että taiteesta on muodostunut draamapajoissa toimintatapa, jossa on muodostunut yhteinen kokemustila.

Dewey (Westerlundin & Väkevän 2011, 41 mukaan) määrittelee, että laajimmillaan taide on taitoa ilmaista tapaa olla maailmassa. Näen tämän niin, että jokaisen oleminen maailmassa on taidetta. Se, kuinka ilmaisen itseäni on taidetta. Taide mielestäni myös helpottaa arkea, kun suostuu ottamaan sen näkökulmaksi. Taidetyöskentelyn avulla voi tulla tietoiseksi luovuudestaan, joka on kaikissa ihmisissä. Luottaminen hetkeen kasvaa ja kehittyy. Myös tunne siitä, että minä riitän, vahvistuu. Haasteena on muistaa luovuus arjen hektisyyden keskellä.

Taide vaikuttaa, ihminen ottaa vastuunsa itsestään astuessaan tilaan. Kunnioitus toiseen on läsnä. Yhteydessä oleminen, jossa avautuu toisen toiseus ja oma oleminen, on mahdollinen oudolla maaperällä, taidelähtöisissä työpajoissa. (Heimonen 2011, 42.)

Toisen kunnioittaminen on pohja sille, että taide voi vaikuttaa. Jokaisella on oma vastuu itsestään toimiessaan taiteen tilassa. Vuorovaikutus omana itsenä muiden kanssa on mahdollista taidetyöskentelyssä. Tällöin mielestäni taide tapahtuu ja on mahdollinen.

Keskeinen ero taidelähtöisten menetelmien ja taiteen tekemisen välillä on siinä, että taidelähtöisten menetelmien yhteydessä huomio kohdistuu prosessiin. Työskentelyn tavoitteena ei ole taideteos vaan luovuuteen rohkaiseminen ja uusien ajatusten herättäminen. (Rönkä & Kuhlampi 2011, 30.) Olen tuonut esiin draamapajoissa, että prosessi on tärkein. Olen kuitenkin myös sitä mieltä, että draamapaja kokonaisuutena oli joka kerta uusi taideteos. Voi olla, että kompastun vielä tulevaisuudessa tähän kaikki voi olla kaikkea -ajatukseen ja haluan kaventaa ja tarkentaa sitä. Tällä hetkellä se auttaa minua avaamaan taiteen kenttää laajaksi.

Opinnäytetyöni myötä olen saanut rohkeutta sanoa, että osallistuminen ja oma kokemus riittävät vakuudeksi. Se on mielestäni suurinta ja tärkeintä, mitä draama ja teatteri voivat arjen yhteisöihin tarjota. Ehkä vielä tulee se päivä, kun taidetyöskentely on luonteva ja kiinteä osa niin välineellisessä kuin soveltavassa käytössä. Heimonen (2011, 40) toteaa, että on haastavaa vakuutella asian puolesta, joka perustuu omakohtaiseen kokemukseen ja jolta puuttuvat onnistumisen takuut.

Bardy (2007, 22) puhuu taiteen ja elämän läheisestä suhteesta, joka on mm. järjestyksen ja merkityksen luomista. Tästä suhteesta syntyy kulttuuritajuutta, jossa äly ja tunteet, havainnot ja kokemukset saavat liittyä toisiinsa. Taiteen tekemisessä, vastaanottamisessa ja taiteiden menetelmiin perustuvassa toiminnassa on lupa ylittää eri elämän alueiden välisiä rajoja. Näen tämän kannustuksena kokemaan ja toimimaan taidetyöskentelyssä. Taidetyöskentelyn kokemukset saattavat muuttaa osallistujan toimintaa arjessa tai hän puntaroi ajatuksiaan ja suhdettaan draamalliseen työskentelyyn.

Taide luo vastavoimaa elämän kaventamiselle vaalimalla monipuolista ihmiskäsitystä, jossa yhdistyvät eri aistien käyttö ja merkityksellisten asioiden rikkaus ja myös niiden hauraus (Bardy 2007, 32). Monipuolisen ihmiskäsityksen myötä mielestäni pystyy antamaan tilaa muille ja avaamaan itsensä kuuntelemaan muita sekä olemaan hetkessä läsnä. Kun ei ole määritellyt ”muita” valmiiksi, on avoimempi vastaanottamaan, mitä he haluavat ryhmässä esiin tuoda.

Teoksen Taide keskellä elämää (2007) artikkeleissa toistuu sen tärkeys, että taidetta tulisi tuoda ihmisten arkeen. Taiteen avulla arkea voisi katsoa toisin. Rinta-Panttila (2007, 48) puhuu merkityksellisistä kohtaamisista, joiden ei tarvitse kestää ajallisesti kauan, mutta sen aikana voi oivaltaa jotakin uutta tai kohtaaminen voi antaa voimaa. Kohtaamiset ovat hänen mukaansa jopa eilinehto.

Sederholm (2007, 149) toteaa, että taide on toimintatapa, jonka avulla voi tarkastella kokemuksia ja oppia niiden pohjalta. Parempi arki on hänen mukaansa sitä, että aistii, näkee ja kokee jokapäiväisen elämän moninaisuuden. Haluan seistä sen takana, että voimme saavuttaa paremman arjen, kun pysähdymme ja herkistymme aistimaan ympärillä olevaa tarkemmin. Näin emme vain keskity itseemme vaan voimme saada itsemme ulkopuolelta jotakin itseemme. Kun huomaa jokapäiväisen arjen kauneuden, arki tuntuu helpommalta. Hyypän & Liikkasen (2005, 106–107, 110) sanoin: arjen elämysmaailma laajentuu hyvinkin lähelle itse hyvää elämää ja esteettisten elämysten lähteitä. He jatkavat, että taide voidaan käsittää niin, että esteettisestä tulee keskeisempi osa elämää ja ulottuu näin sosiaaliseen, poliittiseen ja eettiseen arkeemme.

lhasuttaa ajatus, että jos esteettisyyden nostaa keskeisempään osaan elämää ja arkea, sitä näkeekin helpommin ympärillään, erilaisissa tilanteissa ja vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Opinnäytetyöni on yksi perustelu, että arjessa tulee olla taidetta tai arjen voi nähdä taiteena. Itse olen sen löytänyt koulutuksen kautta, miten taide on arjessa läsnä ja opinnäytetyö on vahvistanut kokemustani.

7 Loppupohdintaa

Olen tyytyväinen, etteivät asiat menneet niin kuin alun perin olin suunnitellut. Minulla ei ollutkaan valmista pakettia tarjota, vaan kasvu ja oppiminen tapahtuivat ohjaamisen myötä. Silmäni avautuivat sille, että olisin taas kerran määritellyt muut suunnitelmaani muottiin. Osallistujien kautta opin olemaan auki ohjaamistilanteissa ja kuuntelemaan tarkemmin. Kaikki draamapajoissa esille tulleet ajatukset avasivat ympäröivää arkea moniulotteisemmaksi. Oma suvaitsevaisuutenikin on kasvanut opinnäytetyöni myötä, kun konkreettisesti kohtaa ja tuntee erilaisia ajatuksia.

Yllätyin kuinka tärkeäksi hiljaisuus aiheena koettiin ja ajatus sen tärkeydestä jaettiin varhaiskasvatustyön arjessa. Hiljaisuutta tarvitaan ja sen kautta aukeaa jotakin uutta. Oletukseni ylittyivät ja lisäksi sain olla mukana joka kerran draamapajakokonaisuudessa, joka oli kuin arjen taideteos. Kiitos osallistujille! Ilman teitä ja panostanne lopputulos olisi erilainen.

Tunnen olevani etuoikeutettu, että olen voinut toteuttaa tämänkaltaisen opinnäytetyön. Varhaiskasvatuksessa työskentelee innostuneita ihmisiä, jotka uskaltavat myös toimia toisin kuin arjen kiireessä. Tekeminen on kaunista. Tekeminen on taidetta. Draaman maailmassa on myös mahdollisuus muuttaa asioita toisin, katsoa ja kokeilla niitä uudessa valossa. Varmasti omaan kokemukseeni on vaikuttanut myös oma varhaiskasvatustaustani, olen ollut herkillä mitä omassa ammattialassani tapahtuu sekä herkillä taiteilijana, mitä aiheeni kanssa tapahtuu, kun se vieään niiden ihmisten luokse, jotka työskentelevät samanlaisessa ympäristössä kuin minäkin.

Opinnäytetyöni näyttää minulle varhaiskasvatustyöni taas uudessa valossa. Aihe on opettanut minua katsomaan itsekin asioita toisin. Tulevaisuudessa tulee muistaa pysähtymisen tärkeys ja hiljaisuuden mahdollisuudet. Itselle on jäänyt muistijälki tapahtuneesta. Olen kokenut kehollisen kokemuksen ohjaajana: erilaisia tunteita ja tapahtumia. Toiminnan ohjaamisen kautta olen itsekin oppinut tarkastelemaan asioita toisin ja mikä tärkeintä – kuuntelemaan tarkemmin muita. Herkkyyteni on kasvanut opinnäytetyön myötä ja se on saanut mahdollisuuden näyttäytyä myös ulospäin.

Opinnäytetyöni on tarjonnut mahdollisuuden arjen tarkasteluun ja tärkeään pysähtymiseen ja hiljaisuuteen. Olen avannut omaa maailmaani ja ajatuksiani osallistujille: oletteko samaa mieltä? Voisiko myös näin olla? Ja olen saanut hyvän palautteen siitä, että aihe on tärkeä ja se kannustaa minua jatkamaan ja uskaltamaan avata lisää ajatuksia toisille ja käsitellä niitä yhdessä. Olen oppinut paljon osallistujilta ja suuri oppi on ollut myös itse uskaltaa antautua tilanteelle. Uskaltaa antaa oma aihe muiden eteen ja kuunnella mitä ajatuksia siitä on muilla.

Opinnäytetyöni perustelee osaltaan sitä, että arjessa tulee olla taidetta tai arjen voi nähdä taiteena. Olen löytänyt koulutuksen kautta sen, miten taide on arjessa läsnä ja opinnäytetyö on vahvistanut kokemustani. Jos opinnäytetyötäni tarkastelee onnistumisen näkökulmasta, koen, että sen aikana ymmärrykseni aiheesta, ohjaamisesta ja me-

netelmistä on kasvanut. Totean, että olen onnistunut yhdistämään opinnäytetyössäni varhaiskasvatustyökokemukseni ja teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnot vahvuudekseni.

Minulla on opinnäytetyöprosessini myötä sanoja, joilla sanoitan työtäni itselleni. Toisilla sanoilla sanoitan työtä osallistujille. On ollut tärkeää huomata, että niinkin on hyvä ja yhtä oikein. Olen saanut varmuutta ja perusteluja siihen, miten haluan työskennellä teatteri-ilmaisun ohjaajana. Minulla on nyt paljon enemmän sanoja ja teoreettisia perusteluja mukana, kun lähdän tästä eteenpäin työskentelemään. Huomaan, että olen ollut arka sanoittamaan työtäni taiteen sanoilla. Rohkeus on kasvanut opinnäytetyöni myötä ja jo odotan, että pääsen kokeilemaan oppimaani. Lukemani kirjallisuus ennen draamapajojen ohjaamista oli ilmassa leijuvia irtonaisia ajatuksia. Nyt ne alkavat saada paikkansa ja sen myötä luon itselleni ammatillista teoriapohjaa.

Suunnittelin opinnäytetyöni päivähoiton työntekijöiden arkeen, mutta mielestäni draamapajan voisi hyvin toteuttaa myös muille sosiaali- ja terveysalan työntekijöille. Kaikki, jotka pääpainoisesti työskentelevät ihmisten kanssa, voisivat mielestäni hyötyä draamapajasta. Pysähtymistä, havainnointia ja hiljaisuutta ei varmasti arjessamme voi olla liikaa. Draamapajat toteutettiin pienen toiminnan kehyksessä ja ne olivat konkreettista toimintaa arjen varhaiskasvatustyön keskellä. Minulle on ollut tärkeää, että asia, joka mietityttää minua työni arjessa on muuttunut konkreettiseksi toiminnaksi. Pienikin toiminta voi olla merkityksellistä ja toiminta voi laajeta leveämmälle ja syvemmälle.

Aihetta ja esiinnoukseita ajatuksia voisi jatko työstää esitykseksi. Seuraavaksi voisin ohjata esim. kolmen tai neljän kerran kokonaisuuden samoille osallistujille, jolloin työskentelyssä voitaisiin päästä syvemmälle. Tehdyt harjoitukset voisi viedä arkeen ja näin saisi tietoa, miten harjoitukset toimivat lasten kanssa. Tiedon ja osallistujien toiveiden ja tarpeiden pohjalta voisi suunnitella seuraavan kerran. Olen kuitenkin tyytyväinen, että opinnäytetyöni draamapajat mahdollistivat monen työntekijän osallistumisen. Konsepti draamapajojen toteuttamisesta näin toimi myös hyvin siinä, että draamapajat toteutettiin alueen päiväkodissa, johon oli suhteellisen lyhyt matka tulla tai oli jopa oma päiväkotikoti, jossa työskentelee. Jatkossa voisi järjestää päiväkotien johtajille oman samansisältöisen draamapajan, jotta he voisivat suositella sitä työntekijöilleen. Näin draamapajaan osallistuminen ei olisi vain tiedotteen tekstin ja innokkaiden, asiasta heti innostuneiden varassa.

Kun sanoitan työtäni taiteen sanoin, se on kuin vaihtaisin kehykset. Ihmisten kanssa toimiessa tulee aina samojen kysymyksien äärelle: Minkälaisena toinen ihminen näytetään minulle? Kuinka suhtaudun siihen, mitä tapahtuu, sillä tapahtumia ei voi ennakoita? Lapsen kohtaaminen on joka hetki uusi pieni taideilmaisu. Jokainen kohtaaminen on myös ihmisyyden opettelua: kuinka olla toiselle ihmiselle lähellä ja riittävän hyvä.

Uskon, että taiteen sanojen kautta osaan paremmin ilmaista, mitä ja miksi teen. Kaunis ympärillä on esteettistä ja esteettisyys on taidetta. Ja jokaisessa lapsessa on kaunista, esteettistä ja taidetta. Teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen kautta olen tietoisesti löytänyt sen, miten taide voi olla arjessa läsnä. Opiskelun myötä on kokemukseni vahvistunut ja olen yhä vahvemmin sitä mieltä, että arjessa on taidetta ja arjesta myös löytää taiteen sanoittamalla sen toisin. Taidepainotteinen koulutus on rohkaissut minua viemään arkeen tapoja tarkastella arjen tilanteita toisin, viemään taiteen arkeen.

Varhaiskasvatuksen työntekijänä minulla on mielikuva, että lyhyet koulutukset sisältävät vain vähän draamallista toimintaa. Tarvetta käsitellä aiheita draaman ja teatterin keinoilla on mielestäni selkeästi olemassa. Tästä kertoo osaltaan myös se, että Hiljaisuus-draamapajoja on tilattu 22 lisää Helsingin kaupungille.

Siihen, miten haluan työskennellä, tarvitsen taiteen välineitä. Ihminen on kokonaisuus, ei pelkkiä sanoja. Teatterilliset menetelmät sopivat erittäin hyvin kokonaisuuden käsittelyyn, ihmisyyden käsittelyyn. Jokainen ihminen ikään katsomatta on arvokas kokonaisuus, jota tulee kunnioittaa. Varsinkin taidetyöskentelyssä ihminen voi ja pystyy käyttämään koko kokonaisuuttaan luovasti, tarkastellen ja ihmetellen.

On ihanaa katsoa taaksepäin kaikkea tapahtunutta. Se, mistä on lähdetty liikkeelle, on jo sekoittunut uuteen ja saanut lisää pohdittavaa ympärilleen. On vaikea erottaa, mikä on ollut vanhaa, mikä sisälläni pitkään ollut on päässyt opinnäytetyön kautta ulos ja mikä asia on lopulta vaikuttanut mihinkin. Ihana kokonaisuus, jossa ei tarvitse enää sormella erotella asioita lokeroihin vaan ne voivat elää rinnakkain: kohdata toisensa, jakaa ajatuksiaan ja muuttaa osaltaan toimintaani. Onnen väreet kulkevat sisälläni, kun voin todeta, että on hyvä olla, on rauhallista olla. Olen saanut kokea jotakin uskomattoman hienoa osallistujien kanssa. Elää arkea yhdessä hetken toisin.

Kauneuden filosofian ajatukset kannattelevat minua. Uskallan päästää oman persoonani esille ohjatessani. On ollut suuri ilo ohjata draamapajoja, kohdata ihmisiä ja jakaa yhteisen ympäristön arkea yhdessä draamallisoin keinoin. Osallistujien tekemisen lumovoima ohjatessani draamapajoja oli uskomaton. Työskennellessäni tulevaisuudessa taiteen parissa toivon, että saan kokea tuon lumoutuneen tunnelman yhä uudelleen ja uudelleen. Se innostaa minua jatkamaan ja antaa todelliset supervoimat työhöni. Kiitos myös kaikille kohtaamilleni lapsille, otan vastaan heidän tarjouksensa ja nautin ympärilläni olevasta. Elän hetkessä, hetkittäin.

Lähteet

Anttila, Eeva (toim.) 2011. Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Edita Prima Oy.

Bardy, Marjatta 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy & Haapalainen & Isotalo & Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Nykytaiteenmuseo Kiasman julkaisu- ja. Otavan Kirjapaino Oy.

Brandenburg, Cecilia von 2007. Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen - tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista? Teoksessa Bardy & Haapalainen & Isotalo & Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Nykytaiteenmuseo Kiasman julkaisuja. Otavan Kirjapaino Oy.

Gladding, Samuel T. & Newsome, Debbie W 2010. Taide ohjauksessa ja neuvonnassa. Teoksessa Taideterapian käsikirja. Kuopio. UNIpress Suomi.

Hallantyttö. Teoksessa Saahinkaisen Samettiviitta. Säv. Aija Leinonen, san. Hannele Huovi, sov. Eero Pekkonen. Tuletar Oy. Suomi.

Heimonen, Kirsi 2011. Taidelähtöiset menetelmät sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan arjessa – Miten käy hyvinvoinnin, työn ja taiteen? Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. N-paino Oy.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2011. Helsingin kaupungin Osallisena Suomessa - hankkeet.
<<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/027e7b0045f7571eae95ee03fa464144/Helsingin+kaupun- gin+Osallisena+Suomessa.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=027e7b0045f7571eae95ee03fa464144>> luettu 16.8. 2012

Hyväri, Susanna & Laine, Terhi 2012. Osallistavan kehittämisen perusteita. Teoksessa Kotila & Mutanen (toim.) 2012. Käytäntöä tutkimassa. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Multiprint.

Hyypä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. 2005. Helsinki. Edita Prima Oy.

Häkämies, Annukka 2005. Tunteet – portti arvomaailmaamme draamatyöskentelyssä. Teoksessa Ventola & Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisu. Yliopistopaino.

Juntunen, Marja-Leena 2011. Liike, rytmi ja musiikki: Jaques – Dalcrozen pedagogista perintöä jäljittämässä. Teoksessa Anttila (toim.) 2011. Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Edita Prima Oy.

Kester, Grant 2010. Dialoginen estetiikka. Teoksessa Kantonen (toim.) 2010. Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua. Keskustelevaa kirjoitusta paikkasidonmaisesta taiteesta. Kuvataideakatemia. Yliopistopaino.

Linnossuo, Outi 2011. Ekspressiivisen taidetyöskentelyn menetelmäkurssi. Teoksessa Kuukasjärvi, Anja; Linnossuo, Outi & Sutinen, Jussi (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulu. Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Malchiodi, Cathy A. (toim.) 2010. Taideterapian käsikirja. Kuopio. UNIpress Suomi.

Ojanen, Eero 2001. Kauneuden filosofia. 2001. Helsinki. Karisto Oy:n kirjapaino.

Parviainen, Maaret 2007. Luovasti siltaa sisimpään. Kokemuksiani lastensuojelun avo-
huollon ryhmätoiminnasta ja luovien ilmaisumenetelmienkäytöstä lasten ja nuorten
ryhmissä. Teoksessa Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Heikkinen, Alpo
& Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili. Toimitustyö Tuula Lehti-
nen 2007. SOCCA: Heikki Waris -instituutti. Yliopistopaino.

Pässilä, Anne 2011. Organisaatioteatteri. Näkyväksi tekemistä ja vyyhdin purkamista.
Teoksessa Taide käy työssä 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden
ammattikorkeakoulun julkaisu. N-paino Oy.

Rantala, Päivi 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: prosessianalyysi. Teok-
sessa Taide käy työssä 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden am-
mattikorkeakoulun julkaisu. N-paino Oy.

Rinta-Panttila, Kirsti 2007. Kokemus arvokkuudesta. Teoksessa Bardy & Haapalainen
& Isotalo & Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kias-
man julkaisuja. Otavan Kirjapaino Oy.

Routila, Lauri Olavi 1985. Taidekasvatuksen tieteenala. Jyväskylän yliopisto Taidekas-
vatuksen laitos. Keurusprint.

Rönkä, Anu-Liisa; Kihalampi, Anja 2011. Sanoilla yli sektorirajojen. Teoksessa Taide
käy työssä 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakou-
lun julkaisu. N-paino Oy.

Sava, Inkeri 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta
kulttuurista. Taideteollinen korkeakoulu. WS Bookwell Oy.

Sederholm, Helena 2007. Taidekasvatus – samassa rytmissä elämän kanssa. Teok-
sessa Bardy & Haapalainen & Isotalo & Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää.
Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja. Otavan Kirjapaino Oy.

Tammi, Taina 2011. Ekspressiivinen taidetyöskentely. Teoksessa Kuukasjärvi, Anja;
Linnossuo, Outi & Sutinen, Jussi (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä.
Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulu. Tampereen yliopisto-
paino – Juvenes Print Oy.

Toom, Auli; Onnismaa, Jussi & Kajanto, Anneli (toim.) 2008. Hiljainen tieto – tietämistä,
toimimista, taitavuutta. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.
Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Varto, Juha 2011. Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: Lyhyt katsaus
lyhyen historian juoneen. Teoksessa Anttila (toim.) 2011. Taiteen jälki. Taidepedagogii-
kan polkuja ja risteyksiä. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Edita Prima Oy.

Varto, Juha 2007. Dialogi. Teoksessa Bardy & Haapalainen & Isotalo & Korhonen (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja. Otavan Kirjapaino Oy.

Ventola, Marjo-Riitta 2005. Taide keskelle elämää. Teoksessa Ventola & Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Yliopistopaino.

Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke 2005. Käytäntöjä. Teoksessa Ventola & Renlund (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Yliopistopaino.

Virtainlahti, Sanna 2009. Hiljaisen tietämyksen johtaminen. Helsinki. Kariston Kirjapaino Oy.

Westerlund, Heidi & Väkevä, Lauri 2011. Kasvatuksen taide ja kasvatus taiteeseen: Taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta. Teoksessa Anttila (toim.) 2011. Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Edita Prima Oy.

Tiedote draamapajoista

DRAAMATYÖPAJA: HILJAISUUS

Heinäkuu 2012

Ohjaan opinnäytetyössäni päiväkotihenkilöstölle draamatyöpajoja, joissa aiheena on hiljaisuus. Kehollisten ja liikkeellisten harjoitteiden kautta on tarkoituksena löytää arvokkaita hiljaisia hetkiä, jolloin malttaa olla aloillaan, kuunnella, katsella ja havainnoida. Opinnäytetyössäni tullen taiteen kentältä ja opinnäytetyöni taustalla ovat myös omat kokemukseni työntekijänä varhaiskasvatuksessa. Olen pohtinut, kuinka aikuiset saattavat täyttää lapsen oloa ja eloa puhetulvalla. Hiljaiset havainnoinnin ja läsnäolon hetket nostavat mielestäni osaltaan varhaiskasvatuksen laatua ja lapsen yksilöllisyyden arvostamista. Mielestäni työntekijä viihtyy ja jaksaa paremmin työssään, kun häntä arvostetaan ja hän löytää omia vahvuuksiaan. Työn pohjalla on myös oma ammatillinen pohdintani siitä, miten voisin taiteen keinoin tukea varhaiskasvatuksen laadun kehittymistä.

Draamatyöpaja voi myös omalta pieneltä osaltaan auttaa työssä jaksamisessa, kun osallistuja löytää ja nimeää (kehollisesti) omia vahvuuksiaan. Liikumme tilassa; aloitamme havainnoimalla itseämme ja hiljalleen ympäröivää tilaa sekä muita tilassa olevia. Pääpaino draamatyöpajassa on osallistujan kokemus. Draamatyöpajojen pohjana on ajatus, että jokaisen osuus on yhtä tärkeä. Mahdollisissa arviointitavoissa käytetään teatteri-ilmaisullisia keinoja, ei kirjallisia arviointilomakkeita. Draamatyöpajoista on tarkoitus ottaa valokuvia dokumentiksi niin, että halutessaan osallistujan kasvot eivät näy.

Työpajat 6 kpl toteutetaan syys- lokakuussa 2012. Työpajan osallistujamäärä on 12 henkilöä /paja. ja kesto 3h. Työpajojen aikataulu ja paikka selviävät elokuun aikana.

Työpajoihin osallistuminen ei vaadi aikaisempaa draaman kokemusta, ainoastaan mielenkiintoa aihetta kohtaan ja halua toimia itsensä ja muiden kanssa toisin kuin arjessa.

Tervetuloa!

Maarit Haverinen

Teatteri-ilmaisunohjaaja opiskelija

Hiljaisuus-draamapajan runko

1. Esittely
2. Draamasopimus: Mitä ja miten tehdään? Osallistuminen on vapaaehtoista.
3. Lämmittely piirissä:

Peukun nappaus: vasen kämmen ja oikea peukalo: 1 -2- 3- Hep. Vaihto toisinpäin

Oikea peukalo ja vasen etusormi. Vaihto. Vaihto. Vaihto.

Nimi+liike: jokaisen nimi ja liike toistetaan

Lankakerä: heitetään kerää ja sanotaan nimi ja odotuksia/ajatuksia ilta-päivästä
Kuljetaan muodostuneen seitin reittiä yksi kerrallaan taaksepäin.
4. Liikutaan tilassa: 2 jalkaa yhteen, 5 kättä...
5. *Hallantyttö-laulu (Saahinkaisen samettiviitta)*
Keskustelua parin kanssa mitä hiljaisuus on? Mitä se merkitsee?
6. Etsi tilasta hiljainen paikka: Käydään katsomassa toistemme hiljaiset paikat, miksi valitsit?
7. Peukun nappaus
Pää alas, pää ylös: valitaan joku johon katsotaan, kun pää nostetaan ylös. Jos katseet kohtaavat joutuu piiristä ulos.
8. Liikutaan tilassa: erilaisia mielikuvia: kuuma asfaltti, lumi, ruohikko...
9. Kohtaaminen: 3 min ajan lähestytään paria ja etsitään hyvä paikka suhteessa toiseen. Muunnelma: Katsotaan toista silmiin 3 min
10. Hiljaisuus- patsaat: 2-3 hengen ryhmissä tehdään hiljaisuuden patsas. Kun koskettaa patsaan osan olkapäähän, kuullaan ajatus patsaasta. Kierretään katsomassa patsaat.
11. Havaintopasianssi: parin kanssa vuorotellen toinen on havainnoija/havainnoitsija 3 min ajan. Välissä kirjoitetaan viisi havaintoa paperille. Katsotaan täsmääkö havainnot.
12. Loppurentoutus: Hallantyttö-musiikki ja hiljaisuus
13. Loppuajatuksia...